

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

LIETUVOS EKONOMIKOS APŽVALGA

2018

2019

SPALIS

Lietuvos ekonomikos apžvalgoje nagrinėjama realiojo sektoriaus, kainų, viešųjų finansų ir kredo kaita Lietuvoje, taip pat numatoma šalies ekonomikos raida. Apžvalgoje pateikiama medžiaga yra statistinių duomenų analizės, modeliavimo ir ekspertų vertinimo rezultatas. Apžvalgą rengia Lietuvos bankas.

Makroekonominių rodiklių prognozių sudarymui naudoti duomenys, paskelbti iki 2018 m. rugpjūčio 21 d. Kitose Lietuvos ekonomikos apžvalgos dalyse naudoti duomenys, paskelbti iki 2018 m. rugsėjo 11 d.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Turinys

LIETUVOS EKONOMIKOS RAIDA IR PERSPEKTYVOS.....	3
I. TARPTAUTINĖ APLINKA.....	5
II. EUROSISTEMOS PINIGŲ POLITIKA.....	7
III. REALUSIS SEKTORIUS	9
1 intarpas. Pirmas žvilgsnis į 2021–2027 m. ES finansinės perspektyvos lėšų srautus į Lietuvą	11
IV. DARBO RINKA	13
2 intarpas. Minimaliosios mėnesinės algos nustatymas.....	15
V. IŠORĖS SEKTORIUS.....	16
VI. KAINOS IR SAŪNAUDOS	17
3 intarpas. Maisto kainų lygiai ir svoriai vartotojų krepšelyje ES ir Baltijos šalyse	19
VII. EKONOMIKOS FINANSAVIMAS	20
VIII. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI	21
4 intarpas. Mokesčių ir pensijų sistemos pakeitimų vertinimas	22

Lentelės

1 lentelė. Kai kurių išsivysčiusių ir besiformuojančios rinkos ekonomikos šalių BVP ir vartotojų kainų pokytis	5
2 lentelė. Paskolų portfelio pokytis pagal ūkio šakas 2017 m. II ketv.–2018 m. II ketv.	20

Paveikslų sąrašas

1 pav. PVI raida pasaulyje	5
2 pav. Rusijos ekonomikos rodiklių prognozė	5
3 pav. Eurostato pasitikėjimo rodikliai	6
4 pav. Pasaulinių maisto žaliavų kainų kaita	6
5 pav. Pagrindinės ECB palūkanų normos ir infliacija	7
6 pav. Nacionaline valiuta išleistų euro zonos vyriausybės 10 m. termino obligacijų metinis pajamingumas	7
7 pav. PFĮ skolinimo namų ūkiams ir ne finansų bendrovėms sumos kaita euro zonoje ir Lietuvoje	7
8 pav. PFĮ naujų būsto paskolų ir paskolų ne finansų bendrovėms vidutinė palūkanų norma	8
9 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)	9
10 pav. Išorės paklausos bei prekių ir paslaugų eksporto raida (pašalinus sezono įtaką)	9
11 pav. Realiojo darbo užmokesčio fondo kaitos veiksniai	9
12 pav. Investicijų kaitos veiksniai (palyginamosiomis kainomis)	10
13 pav. Įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas, dalis	13
14 pav. Emigracija ir imigracija	13
15 pav. Darbo užmokesčio raida	13
16 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas ir reeksportas	16
17 pav. Lietuviškos kilmės prekių, neįskaitant mineralinių produktų, eksportas pagal šalis	16
18 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys	16
19 pav. Metinė infliacija pagal SVKI ir jos veiksniai	17
20 pav. Pasaulinių naftos žaliavų kainų ir degalų kainų Lietuvoje tendencijos	17
21 pav. Maisto kainų Lietuvoje ir pasaulyje kaita	17
22 pav. Vienetinės darbo sąnaudos ir jų veiksniai	18
23 pav. Infliacija pagal SVKI euro zonoje ir jos kaitos veiksniai*	18
24 pav. PFĮ paskolų portfelio raida	20
25 pav. PFĮ suteiktų naujų būsto paskolų grynas šaltinis ir būsto paskolų portfelio metinis augimas	20
26 pav. Valdžios sektoriaus biudžetas	21
27 pav. Valdžios sektoriaus pajamų kaitos veiksniai	21
28 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų kaitos veiksniai	21

Santrumpos

BNP	bendrosios nacionalinės pajamos
BVP	bendrasis vidaus produktas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
ECB	Europos Centrinis Bankas
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	Europos Sąjungos statistikos tarnyba
GPM	gyventojų pajamų mokestis
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JK	Jungtinė Karalystė
MMA	minimalioji mėnesinė alga
NPD	neapmokestinamasis pajamų dydis
NVS	Nepriklausomų valstybių sandrauga
OPEC	naftą eksportuojančių šalių organizacija
PA	produkcijos atotrūkis
PFĮ	pinigų finansų įstaigos
PGS	perkamosios galios standartas
PKF	pensijų kaupimo fondai
PRO	pagrindinės refinansavimo operacijos
PSVSB	pirminio struktūrinio valdžios sektoriaus balanso pokytis
PVI	pirkimo vadybininkų indeksas
SP	Stabilumo programa
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
SVP	skolos vertybiniai popieriai
TPP	Turto pirkimo programa
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VDU	vidutinis darbo užmokestis
VS	valdžios sektorius
VSD	valstybinis socialinis draudimas
VSP	Viešojo sektoriaus pirkimo programa

Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos

Pasaulio ekonominis aktyvumas tebėra gana didelis, tačiau jo raida įvairiuose regionuose tampa mažiau vienoda. Ekonominis augimas yra sustiprėjęs JAV, kur aktyvumą skatinančiai veikia fiskalinės politikos sprendimai ir didėjančios privačiojo sektoriaus išlaidos. Stipri vidaus paklausa didina JAV importą, tuo prisidedama prie pasaulio prekybos srautų. Tačiau pastarieji šiuo metu vis dėlto auga mažiau nei prieš keletą ketvirčių. Užsienio prekybos plėtra ypač prislopo išsivysčiusiose šalyse – euro zonoje, Japonijoje, kai kuriose kitose šalyse. Būtent šioje šalių grupėje 2017 m. ekonominis aktyvumas šoktelėjo labiausiai, tuo padidinęs viso pasaulio ūkio plėtrą, o pastaruosiu metu šiose šalyse daugelis makroekonominių rodiklių tapo mažiau veržlūs – lėčiau auga apdirbamoji gamyba, importas ir eksportas, sumenko pasitikėjimo rodikliai.

Tarptautinei prekybai vis svarbesnis tampa neapibrėžtumas dėl jos perspektyvų. Įvestų prekybos suvaržymų tiesioginis poveikis yra ribotas – šie suvaržymai taikomi tik gana nedidelei pasaulinės prekybos daliai. Daug didesnę įtaką tiek prekybos srautams, tiek ekonominiam aktyvumui gali daryti rizika, kad įtampa prekybos srityje padidės ir kad vis labiau bus nutolta nuo pasiekimų laisvosios prekybos srityje. Didesni prekybos suvaržymai didintų įmonių sąnaudas, mažintų gyventojų perkamąją galią, o tai galėtų paveikti namų ūkių vartojimą, investicijas, darbo rinkos rodiklius. Poveikį makroekonominiai raidai galėtų turėti ir prastesni lūkesčiai, skatinantys tiek gyventojus, tiek įmones atidėti išlaidas. Tikėtina, kad neapibrėžtumas dėl tarptautinės prekybos srautų jau turi įtakos įmonių sprendimams.

Mažiau didėjanti paklausa prekybos partnerėse turi poveikį Lietuvos eksportui. Mažiau nei pernai kyla lietuviškos kilmės prekių eksportas. Prie jo augimo sulėtėjimo daugiausia prisideda menkiau didėjanti paklausa ES šalyse. Bemaž visiškai išblėso reeksporto plėtra – pernai daug didėjusi Rusijos importo apimtis gerokai pakėlė Lietuvos reeksportą į šią šalį, o šiemet, Rusijos importui augant mažiau, reeksportas beveik nustojo kilti.

Kitaip nei išorės paklausa, su vidaus ūkine raida susiję makroekonominiai rodikliai kol kas neišsikvepia. Pernai pradėjusios gana svariai augti, šiemet toliau reikšmingai didėja investicijos. Tiesa, pernai sparčiau kilo investicijos į gamybos priemones (nemaža jų dalis importuojama), o šiemet labiau gausėja investicijų į pastatus ir statinius. Tai siejama su numatomu lėšų iš ES paramos fondų daugėjimu, todėl ypač didėja inžinerinių statinių ir negyvenamųjų pastatų statybų. Statybos atsigauja tuo metu, kai šalies ekonominis aktyvumas jau viršija potencialų lygį, t. y. skaitlingesni statybos darbai dar labiau padidina ūkio plėtrą ir prisideda prie kai kurių makroekonominių disbalansų. Darbai statybų sektoriuje turi poveikį ne tik šiam sektoriui – veikiamas ūkinis aktyvumas susijusiose ekonominėse veiklose, gausinamos namų ūkių pajamos, o tai vėlgi didina vidaus paklausą, spaudimą darbo užmokesčiui ir kitiems darbo rinkos rodikliams.

Padidėjusi imigracija tik nedaug sumažina įtampą darbo rinkoje. Didžioji įvažiuojančiųjų užsienio piliečių dalis dirba transporto sektoriuje – šiame sektoriuje samdomų darbuotojų ėmė gerokai daugėti prieš dvejus metus, t. y. tuomet, kai buvo supaprastintos tam tikrų profesijų darbuotojų imigracijos procedūros. Transporto sektoriuje samdomų darbuotojų daugėja sparčiai – metinis augimo tempas artimas 5 proc. Tačiau daugelyje kitų ekonominių veiklų darbuotojų gausėja tik nedaug (pvz., pramonėje) arba jų mažėja (pvz., prekyboje, kitose paslaugų veiklose), nors visose pagrindinėse ekonominėse veiklose vis didesnė dalis įmonių teigia, kad darbuotojų trūkumas riboja jų veiklą. Tai rodo disbalansus darbo rinkoje, o jie galiausiai lemia spartų darbo užmokesčio kilimą, gerokai viršijantį darbo našumo augimo tempą, ir vis didėjančią darbuotojams atitenkančią sukurtos pridėtinės vertės dalį, kuri jau priartėjo prie istoriškai aukščiausios reikšmės. Tokie disbalansai darbo rinkoje stebimi jau netrumpą laiką ir artimiausiu metu neturėtų išnykti, o tai veikia viso ūkio plėtrą. Nemenkai didėjant vidaus paklausai ir, nors ir mažiau, nei laukta, augant eksportui, prognozuojama, kad realusis BVP šiemet padidės 3,4 proc. Kitąmet, numatant mažiau augsiančius srautus iš ES paramos fondų ir dar lėčiau didėjančią paklausą užsienio prekybos partnerėse, ekonomikos plėtra turėtų būti mažesnė – prognozuojama, kad ūkio augimo tempas sudarys 2,8 proc.

Bendroji metinė infliacija tebėra sumažėjusi. Infliacijos svyravimus labiausiai veikia su pasaulinėmis žaliavų rinkomis susijusios kainos. Sparčiai augant pasaulio ekonomikai, kylanti paklausa didinančiai veikia naftos kainas, kurias palaiko ir šių žaliavų išgaunančių šalių pasiūlos ribojimas. Šiuo metu naftos kainos, skaičiuojamos eurais, yra apie 40 proc. didesnės nei prieš metus – būtent dėl šios priežasties kylančios degalų kainos dabar labiau didina bendrąją infliaciją nei kitų pagrindinių prekių ir paslaugų grupių kainos. Tiesa, pastaraisiais mėnesiais naftos kainos buvo mažesnės, nei buvo numatyta ankstesnėse makroekonominių rodiklių prognozėse (iš dalies dėl naftą eksportuojančių šalių susitarimo didinti šios žaliavos išgavimo apimtį), o tai yra vienas iš veiksnių, dėl kurių bendrosios infliacijos prognozė 2018 m. yra sumažinta. Mažiau, nei prognozuota, infliaciją didina ir maisto kainos. Susikaupus atsargoms ir esant pakankamai pasiūlai, daugelis maisto žaliavų, išskyrus grūdinių kultūrų, kainų pasaulinėse rinkose mažėja. Dėl šios priežasties lėčiau maisto kainos kyla ir vartotojams. Tiesa, jau artimiausiu metu ši lėtėjimo tendencija gali pasikeisti, nes šiemet vyraavę žemės ūkiui

nepalankūs orai ir prognozuojamas prastas derlius gali nulemti maisto kainų didėjimą. Grynoji infliacija, apimanti paslaugų ir pramonės prekių kainas, taip pat yra šiek tiek nukritusi. Tačiau šį sumažėjimą labiausiai veikia susisiekimo oro transportu kainos, kurios praėjusių metų vasaros mėnesiais itin daug pakilo, o šių metų vasarą dėl bazės įtakos buvo reikšmingai mažesnės nei prieš metus. Neįskaitant minėtų kainų poveikio, grynoji infliacija tebėra gana stabili, nes ją ir toliau didinančiai veikia augančios darbo sąnaudos ir vidaus paklausa. Prognozuojama, kad vidutinė metinė infliacija šiemet bus lygi 2,6 proc. Kitąmet, numatant daug mažesnę nei šiemet naftos kainų didėjimą, vidutinė metinė infliacija turėtų sumažėti. Prognozuojama, kad ji sudarys 2,2 proc.

Numatoma Lietuvos ekonomikos raida

	2018 m. spalio mėn. prognozė ^a			2018 m. birželio mėn. prognozė		
	2017	2018 ^b	2019 ^b	2017	2018 ^b	2019 ^b
Kainų ir sąnaudų kaita (% pokytis per metus)						
Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI	3,7	2,6	2,2	3,7	2,7	2,2
BVP defliatorius ^c	4,3	2,5	2,2	4,3	2,6	2,2
Darbo užmokestis ^d	8,6	8,7	6,8	8,6	7,6	6,0
Importo defliatorius ^c	4,4	2,8	1,7	4,4	2,8	1,7
Eksporto defliatorius ^c	5,4	2,5	1,6	5,4	2,5	1,6
Ekonominis aktyvumas (palyginamosiomis kainomis; %, pokytis per metus)						
Bendrasis vidaus produktas ^c	3,9	3,4	2,8	3,9	3,2	2,7
Privačiojo vartojimo išlaidos ^c	4,0	3,8	3,8	4,1	3,8	3,5
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos ^c	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1
Bendrojo pagrindinio kapitalo sudarymas ^c	6,7	7,7	5,2	6,7	6,9	5,2
Prekių ir paslaugų eksportas ^c	13,7	5,3	4,6	13,7	5,7	4,6
Prekių ir paslaugų importas ^c	13,6	6,2	5,5	13,6	6,9	5,4
Darbo rinka						
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	7,1	6,5	6,3	7,1	6,7	6,6
Užimtųjų skaičius (% pokytis per metus) ^e	-0,5	0,2	-0,3	-0,5	-0,1	-0,3
Išorės sektorius (% palyginti su BVP)						
Prekių ir paslaugų balansas	2,3	1,4	0,7	2,3	1,2	0,5
Einamosios sąskaitos balansas	0,7	-0,2	-0,8	0,7	-0,2	-1,0
Einamosios ir kapitalo sąskaitų balansas	1,9	1,7	1,5	1,9	1,6	1,2

^a Makroekonominių rodiklių prognozės parengtos pagal informaciją, paskelbtą iki 2018 m. rugpjūčio 21 d.

^b Prognozė.

^c Pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką.

^d 2019 m. darbo užmokesčio augimo prognozė neapima jo perskaičiavimo dėl įsigaliosiančių mokesčių ir pensijų sistemos pakeitimų.

^e Nacionalinių sąskaitų duomenys; užimtųjų skaičius apibrėžiamas pagal vidaus koncepciją.

I. TARPTAUTINĖ APLINKA

Pasaulio ekonomika šiemet vis dar sparčiai, tačiau tarp šalių ir regionų pradeda ryškėti plėtros tempų skirtumai. Didžiausios pasaulio ekonomikos – JAV ir Kinija – ir toliau sparčiai augo. Euro zonoje augimo pagreitis prarandamas: dalyje valstybių narių, nykstant neigiamam gamybos atotrūkiui, plėtrą pradeda riboti pasiūlos pusės veiksniai. Tuo pat metu dalį besiformuojančių rinkos ekonomikų veikia finansų rinkų spaudimas. Šias lėtėjimo tendencijas rodo ir šiek tiek sumažėjęs tarptautinės prekybos apimtis augimas. Tolesnei pasaulio ekonomikos plėtrai svarbios bus protekcionizmo, stiprėjančio JAV dolerio ir staigios finansinių sąlygų korekcijos rizikos.

JAV augimas išlieka stiprus, o infliacija didėja. JAV BVP metinis augimas paspartėjo ir šių metų pirmąjį bei antrąjį ketvirčiais sudarė atitinkamai 2,6 ir 2,9 proc. Daugiausia prie šio padidėjimo prisidėjo auganti gamyba ir didėjęs vidaus vartojimas, kurį skatina darbuotojams palanki darbo rinkos raida. Šių metų antrojo ketvirčio duomenimis, nedarbas šalyje sudarė 3,9, o atlyginimų augimas paspartėjo iki 2,9 proc. Tiesa, dėl šiais metais didėjančios infliacijos realusis darbo užmokestis beveik nepakito. JAV eksportas taip pat auga – pagal EBPO prognozes prekių ir paslaugų eksporto augimas 2018 m. bus spartesnis nei 2017 m. ir sudarys 4,8 proc. (2017 m. jis siekė 3,4 %). Tikimasi, kad, nepaisant stiprėjančio dolerio, eksportas ir toliau reikšmingai prisidės prie JAV ekonomikos augimo. JAV ūkio augimą skatina ir fiskalinės politikos pokyčiai (mažinami mokesčiai ir didinamos VS išlaidos) bei vis dar palankios finansinės sąlygos. Tačiau pastebėtina, kad šalyje vykdomas fiskalinis skatinimas turėtų lemti tolesnį einamosios sąskaitos deficito augimą, galintį dar labiau sustiprinti protekcionistines nuotaikas JAV.

Rusijos ir Kinijos ekonomikos šiais metais taip pat pakankamai sparčiai auga, tačiau ateityje, tikėtina, kad jų augimas lėtės. Rusijos ekonomikos augimą lėmė paslaugų sektorius, vienkartiniai viešųjų investicijų projektai (pvz., Rusijoje vykęs pasaulio futbolo čempionatas) ir atsigavęs žaliavų eksportas. Pastarojo atsigavimas kartu su pakilusiomis naftos ir dujų kainomis buvo tarp svarbiausių veiksnių, nulėmusių Rusijos einamosios sąskaitos perviršio padvigubėjimą 2018 m. pirmąjį pusmetį. Vis dėlto prognozuojama, kad Rusijos ekonomika 2018–2019 m. augs ne daugiau kaip 1,8 proc. Vangioms ateities augimo perspektyvoms reikšmingą įtaką daro tai, kad mažai dėmesio skiriama struktūrinėms ir bankų sektoriaus problemoms. Ekonomikos augimo iššūkių kyla ir dėl nepakankamos infrastruktūros, senėjančios visuomenės ir neapibrėžtumo tarptautinėje aplinkoje (įskaitant Rusijai taikomas ekonomines sankcijas). Tarptautinės aplinkos iššūkiai neaplenkia ir Kinijos. Vidutiniu laikotarpiu šalyje tikėtinas JAV Kinijos atžvilgiu taikomų tarifų neigiamas poveikis eksportuojančiam sektoriui. Tai kartu su lėčiau augančiu statybų sektoriumi ir griežtesniu finansų sektoriaus reguliavimu turėtų neigiamai paveikti iki šiol sparčiai augusį vartojimą ir valdžios sektoriaus išlaidas. Tikimasi, kad visa tai pamažu lems lėtesnį, tačiau labiau subalansuotą ir tvaresnį Kinijos ekonomikos augimą.

Euro zonos ekonomikos augimas po silpnos metų pradžios toliau rodo sulėtėjimo ženklus, tačiau išlieka spartesnis už ilgalaikį vidurkį. Euro zonos BVP pirmąjį pusmetį didėjo lėčiau, daugiausia prie to prisidėjo sulėtėjęs eksporto augimas. Išankstiniai antrojo ketvirčio duomenys rodo, kad euro zonos BVP per metus padidėjo 2,2 proc. Šis augimas buvo šiek tiek lėtesnis nei pirmąjį ketvirtį, kai jis sudarė 2,5 proc. Nors buvo manoma, kad ES ekonominio augimo sulėtėjimas 2018 m. pradžioje buvo trumpalaikis, tačiau augimas neatsigavo. PVI rodo, kad trumpuoju laikotarpiu euro zonos ekonomikos plėtra lėtės, tačiau euro zonos valstybių ekonominė raida yra skirtinga. Pavyzdžiui, Vokietijoje dėl atsigaunančios vidaus paklausos ir vidaus investicijų bei žemo nedarbo lygio ekonomikos augimas turėtų paspartėti, o Prancūzijoje, Ispanijoje ir Italijoje tikimasi augimo sulėtėjimo. Prancūzijoje tai siejama su silpnesniu namų ūkių vartojimu, kurį lemia dėl

Pasaulio ekonomika vis dar sparčiai auga.

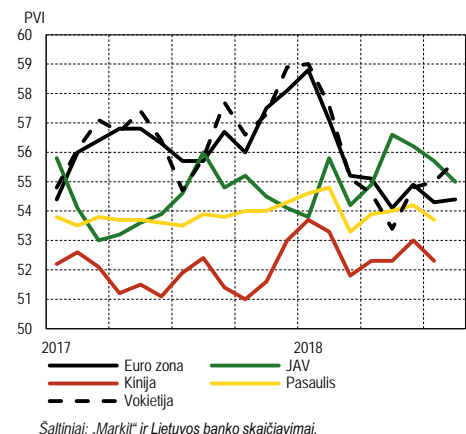
1 lentelė. Kai kurių išsivysčiusių ir besiformuojančių rinkos ekonomikos šalių BVP ir vartotojų kainų pokytis

	2017	2018*	2019*
Realiojo BVP pokytis, proc.			
Pasaulis	3,7	3,9	3,9
Išsivysčiusios šalys	2,4	2,4	2,2
JAV	2,3	2,9	2,7
Euro zona	2,4	2,2	1,9
JK	1,7	1,4	1,5
Besiformuojančių rinkos ekonomikos šalys	4,7	4,9	5,1
Kinija	6,9	6,6	6,4
Rusija	1,5	1,7	1,5
Brazilija	1,0	1,8	2,5
Infliacija, proc.			
Išsivysčiusios šalys	1,7	2,2	2,2
Besiformuojančių rinkos ekonomikos šalys	4,0	4,4	4,4

*2018 m. liepos mėn. TVF prognozės.

PVI indeksai po kritimo 2018 m. pirmąjį ketvirtį rodo stabilesnę situaciją gamybos sektoriuje ir ekonomikos augimo nuosaikumą.

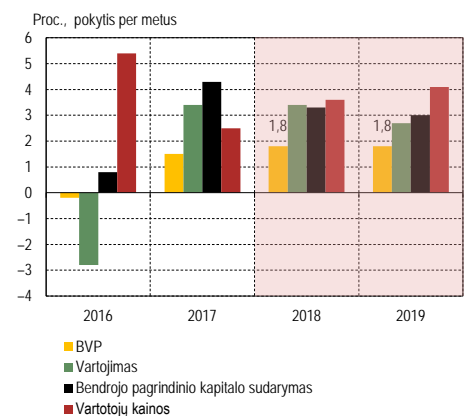
1 pav. PVI raida pasaulyje

Šaltiniai: „Markit“ ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Rusijos ekonomika stabiliai auga.

2 pav. Rusijos ekonomikos rodiklių prognozė

Šaltiniai: „Consensus Economics“ ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: raudoname fone pavaizduotos prognozės.

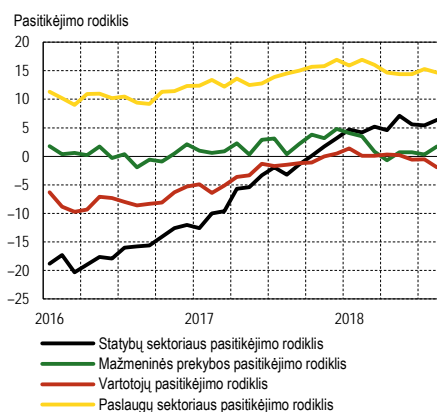
pabrangusių naftos produktų kylančios kainos, Ispanijoje – su kritusiu eksportu, o Italijoje – su silpnesne pramonės gamyba, kritusiu eksportu ir didėjančia infliacija. Be to, Italijos ekonomikos plėtros perspektyvoms būdingas išaugęs neapibrėžtumumas. Jis kyla dėl politinių procesų – daugiausia tebesančio neaiškumo dėl kitų metų šalies biudžeto atitikties ES fiskalinės drausmės nuostatoms.

Latvijos, Estijos ir Lenkijos ekonomika 2018 m. auga gana sparčiai, tačiau lėčiau nei 2017 m. Šį augimą daugiausia palaikys vidaus paklausa. Latvijos ūkis šių metų antrąjį ketvirtį augo lėčiau – 4,4 proc. Tokiai raidai didžiausią įtaką darė dėl sumažėjusios energijos gamybos hidroelektrinėse ir darbo jėgos trūkumo vangiau besiplėtojusi pramonė. Tiesa, Latvijos ekonomika vis dar auga sparčiau, nei prognozuota. Geresnius, nei tikėtasi, Latvijos ekonomikos rezultatus lėmė statybų sektorius, kurio aktyvumą didina ES fondų lėšos ir privačios investicijos. Prie lėtesnio Estijos ekonomikos augimo labiausiai prisidėjo mažesnės investicijos ir lėčiau augusi užsienio paklausa. Šių veiksnių neigiamą poveikį bent iš dalies atsvėrė aukštas užimtumo lygis, kylantis darbo užmokestis ir aktyvesnis žmonių įsitraukimas į darbo rinką. Lenkijos ekonomika tebeauga sparčiai, nes šiemet, kaip ir 2017 m., sparčiai didėja pramonės gamyba bei eksportas. Tai kartu su didele vidaus paklausa, fiskaliniu skatinimu ir atsigaunančiomis investicijomis Lenkijai užtikrino vieną iš sparčiausių augimo tempų ES.

Įpusėjus metams, daugelio pasaulinių maisto žaliavų kainos sumažėjo, o naftos kainos – kilo lėčiau. Pastarųjų augimui didžiausią įtaką darė geopolitiniai veiksniai, darę neigiamą poveikį naftos pasiūlai (pvz., įtampa tarp JAV ir Irano, neramumai Venesueloje, sumažėjusi naftos gamyba ir uždaryti keli pagrindiniai jos eksportavimo uostai Libijoje). Naftos kainų augimo nesustabdė ir birželio mėn. įvykęs Vienos grupės susitikimas, kuriame OPEC narės ir kitos naftą eksportuojančios šalys sutarė dėl jos gamybos apimtys didinimo. Naftos kainos lėčiau kilo tik liepos mėn., kai Rusija ir Saudo Arabija paskelbė, kad naftos gamybą jos gali padidinti gerokai daugiau, nei buvo sutarta Vienos grupės susitikime, o Libija atnaujino gamybą vėl pradėjus veikti naftos eksportui svarbiausiems uostams.

Pasitikėjimo rodikliai rodo verslo plėtros euro zonoje nuosaikumą.

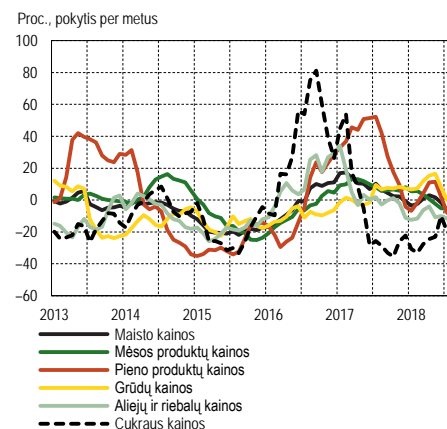
3 pav. Eurostato pasitikėjimo rodikliai

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Žaliavų kainos įpusėjus metams pradėjo kristi, o naftos kainos kyla lėčiau.

4 pav. Pasaulinių maisto žaliavų kainų kaita

Šaltiniai: Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija ir Lietuvos banko skaičiavimai.

II. EUROSISTEMOS PINIGŲ POLITIKA

2018 m. gegužės–rugsėjo mėn. Eurosistema toliau vykdė stipriai skatinamą pinigų politiką ir paskelbė apie išplėstinės turto pirkimo programos (TPP) vykdymą iki 2018 m. pabaigos bei ateities gaires dėl pagrindinių ECB palūkanų normų. Priimti sprendimai padės palaikyti vis dar aukštą skatinamosios pinigų politikos lygį tam, kad vidutiniu laikotarpiu infliacija ir toliau tvariai artėtų prie mažesnio kaip 2 proc., bet jam artimo lygio.

2018 m. birželio mėn. Valdančioji taryba paskelbė numatanti iki metų pabaigos nustoti vykdyti grynuosius turto pirkimus pagal išplėstinę TPP. Įvertinusi naujausias makroekonominės prognozes ir su infliacijos perspektyva susijusias rizikas, ECB valdančioji taryba tikisi, kad, ir sumažinus grynųjų turto pirkimų apimtį, infliacija toliau tvariai artės prie siekiamo lygio. Kaip jau skelbta anksčiau, iki 2018 m. rugsėjo pabaigos gryniesiems pirkimams bus vykdomi už 30 mlrd. Eur per mėn. sumą. Šių metų spalio–gruodžio mėn. gryniesiems turto pirkimams bus vykdomi už mažesnę – 15 mlrd. Eur per mėnesį – sumą. Numatoma, kad, atsižvelgiant į gaunamus duomenis, kurie patvirtina euro zonos vidutinės trukmės infliacijos perspektyvą, gryniesiems turto pirkimams po to daugiau nebus vykdomi. Be to, ECB valdančioji taryba mano, kad lėšos, gautos išpirkus pagal TPP įsigytus vertybinius popierius, bus reinvestuojamos dar ganėtinai ilgą laiką po to, kai pasibaigs gryniesiems turto pirkimai.

Valdančioji taryba taip pat pateikė daugiau informacijos dėl pagrindinių ECB palūkanų normų raidos ateityje. Ji mano, kad šios normos nesikeis dar bent 2019 m. vasarą, tačiau bet kokiame atveju tol, kol infliacijos raida ir toliau bus tvari ir atitiks dabartinius lūkesčius. Po šių sprendimų paskelbimo finansų rinkos dalyviai keliems mėnesiams – iki 2019 m. trečiojo–ketvirtojo ketvirčių – atidėjo lūkesčius, kad bus didinamos pagrindinės ECB palūkanų normos.

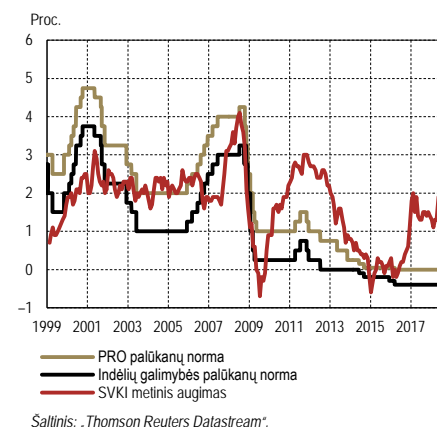
Lietuvos bankas, kaip ir kiti euro zonos nacionaliniai centriniai bankai, toliau sklandžiai vykdė pirkimus pagal išplėstinę TPP. Iki 2018 m. rugpjūčio pabaigos Eurosistema iš viso nupirko turto už 2,5 trln., o pagal Viešojo sektoriaus pirkimo programą (VSPP) – 2,1 trln. Eur, t. y. 82 proc. viso pagal išplėstinę TPP nupirkto turto. Lietuvos bankas iki 2018 m. rugpjūčio pabaigos pagal VSPP iš viso buvo supirkęs skolos vertybinių popierių (SVP) už 10,4 mlrd. Eur, didžiąją jų dalį sudarė Europos institucijų SVP. Kita pirkimų dalis – Lietuvos Respublikos Vyriausybės SVP. Jų Lietuvos bankas (kartu su ECB) iki šių metų rugpjūčio pabaigos nupirko už 2,9 mlrd. Eur.

Apžvelgiamu laikotarpiu vyriausybės ir įmonių skolinimosi kapitalo rinkose kaina skirtingose euro zonos šalyse kito nevienodai. Euro zonos vyriausybės obligacijų pajamingumas pradėjo reikšmingai mažėti nuo 2014 m., kai išaugo finansų rinkų lūkesčiai dėl nestandartinių pinigų politikos priemonių priėmimo, tačiau vėliau didelę svyravimų dalį lėmė ir kiti veiksniai (žr. 6 pav.). Nuo 2018 m. gegužės mėn. Italijos ir dalies kitų periferinių euro zonos šalių vyriausybės skolos kaina reikšmingai pakilo, finansų rinkoms įžvelgus rizikas dėl naujos Italijos vyriausybės politikos. Tuo pačiu metu itin saugaus turto, pavyzdžiui, Vokietijos obligacijų, pajamingumas netgi šiek tiek sumažėjo dėl padidėjusio rinkų neapibrėžtumo. Euro zonos bendrovių SVP pajamingumas iš esmės atitiko vyriausybės SVP pajamingumo tendencijas: aukštesnės rizikos SVP pajamingumas nuo 2018 m. gegužės mėn. padidėjo 38, o mažiau rizikingų – vos 6 baz. p.

Skatinamosios Eurosistemos pinigų politikos priemonės prisidėjo prie to, kad euro zonoje ir Lietuvoje veikiančių bankų skolinimas ir toliau augtų, o paskolų palūkanų normos ir toliau būtų istoriškai žemo lygio. Euro zonoje paskolų tiek ne finansų įmonėms, tiek namų ūkiams sumos metinis augimas nuo 2018 m. gegužės mėn. beveik nepasikeitė (žr. 7 pav.). Lietuvoje paskolų portfelis didėjo dar šiek tiek sparčiau nei 2018 m. pradžioje, o jo augimas tebebuvo didesnis nei vidutiniškai euro zonoje.

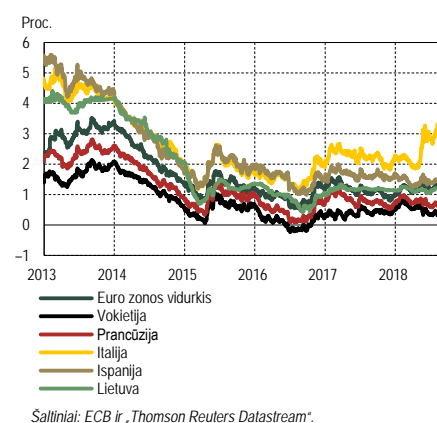
Siekdama, kad būtų užtikrintas tvarus infliacijos artėjimas prie siekiamo lygio, Valdančioji taryba toliau palaikė itin žemas pagrindines ECB palūkanų normas.

5 pav. Pagrindinės ECB palūkanų normos ir infliacija

Italijos vyriausybės obligacijų pajamingumas, priešingai nei kitose euro zonos rinkose, išaugo dėl padidėjusios politinės įtampos nuo 2018 m. gegužės mėn.

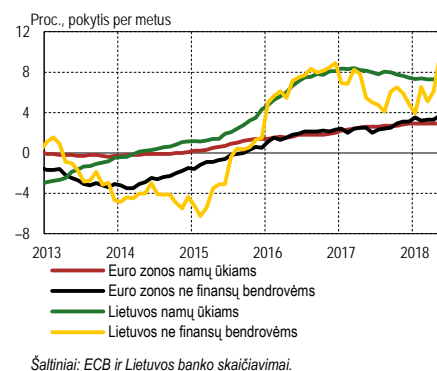
6 pav. Nacionaline valiuta išleistų euro zonos vyriausybės 10 m. termino obligacijų metinis pajamingumas

Pastaba: Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolos vertybinių popierių pajamingumas iki 2018 m. sausio 31 d. – Lietuvos banko skaičiavimais, vėliau – ECB duomenys.

Euro zonos ir Lietuvos realiojo sektoriaus kreditavimas toliau didėjo, vis dar esant palankioms finansavimo sąlygoms.

7 pav. PFĮ skolinimo namų ūkiams ir ne finansų bendrovėms sumos kaita euro zonoje ir Lietuvoje

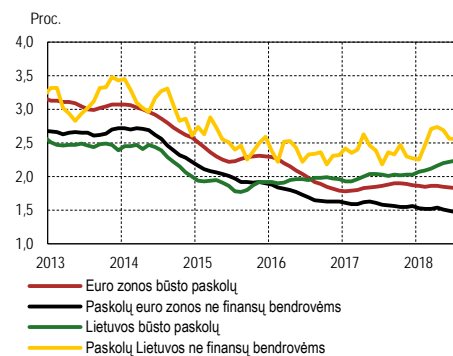

Pastaba: pašalintas dalies paskolų pavertimo vertybiniais popieriais, PFĮ perduotų ir perimtų paskolų ir kitų veiksnių poveikis paskolų likučiams.

Naujų paskolų vidutinės palūkanų normos Lietuvoje vis dar yra šiek tiek didesnės nei euro zonos vidurkis (žr. 8 pav.). Apskritai paskolų palūkanų normų lygis tebėra žemiausias per visą istoriją euro zonoje ir labai žemas Lietuvoje. Palūkanų normos euro zonoje nuosekliai mažėja nuo 2014 m. vidurio, kai rinkos pradėjo tikėtis, kad ECB imsis nestandartinių pinigų politikos priemonių. Pastaruoju metu paskolų palūkanų normos euro zonoje stabilizavosi, o Lietuvoje šiek tiek pakilo dėl padidėjusios paskolų paklausos ir didesnės rizikingesnių skolininkų dalies visame suteiktų paskolų portfelyje.

Dėl Eurosistemos skatinamosios pinigų politikos finansavimosi sąlygos tebėra itin palankios.

8 pav. PFĮ naujų būsto paskolų ir paskolų ne finansų bendrovėms vidutinė palūkanų norma

Šaltiniai: ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: 3 mėn. slenkamasis vidurkis.

III. REALUSIS SEKTORIUS

Lietuvos ekonomika tebeauga sparčiai – mažiau palankų tarptautinės aplinkos poveikį nuvėrė stipri vidaus paklausa, ypač namų ūkių vartojimas. Praėjusių metų antroje pusėje daugiausia prie ūkio plėtros prisidėjo dėl palankios užsienio paklausos raidos spraciai augęs prekių ir paslaugų eksportas, tačiau pastarojo plėtra šiuo metu reikšmingai sulėtėjo. Vis dėlto dėl 2018 m. pirmąjį pusmetį sustiprėjusio namų ūkių vartojimo ūkio augimas vis dar yra spartus. Pažymėtina, kad jau kurį laiką palyginti spartus ūkio augimas lemia didėjančią gamybos atotrūkį, kuris rodo, kiek esama ūkio raida yra nutolusi nuo tvarios ūkio raidos. Didėjantis gamybos atotrūkis sudaro sąlygas formuoti disbalansams, o jie šiuo metu pastebimiausi darbo rinkoje¹ ir yra viena iš svarbiausių spartaus darbo užmokesčio kilimo priežasčių.

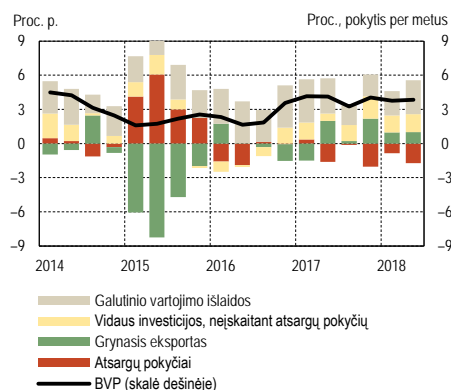
Dėl lėčiau augusios paklausos daugelyje pagrindinių prekybos partnerių prekių ir paslaugų eksporto plėtra, išreikšta palyginamosiomis kainomis, yra pastebimai lėtesnė nei pernai. 2017 m. prekių ir paslaugų eksportas augo 13,6, o 2018 m. pirmąjį pusmetį jo augimas sulėtėjo iki 5,6 proc. Stebima lėtesnė tiek prekių, tiek paslaugų eksporto plėtra. Tokiai raidai didžiausią įtaką daro nuosaikiau didėjanti išorės paklausa. Mažiau didėjo tiek lietuviškos kilmės prekių eksportui svarbiausios rinkos – ES, tiek reeksportuotojams svarbiausios rinkos – Rusijos augimas. Lėtesnė ES ekonomikos ir prekybos srautų tarp jos narių plėtra riboja ir transporto paslaugų, didžiausios paslaugų eksporto grupės, augimą. Krovinių vežimas tarp kitų valstybių, sudarantis daugiau nei pusę visų krovinių pervežimų kelių transportu, 2017 m. augęs daugiau nei 30 proc., šių metų pirmąjį ketvirtį sulėtėjo perpus. Pastebėtina, kad kol kas šio sulėtėjimo nederėtų sieti su eksportuojančių įmonių konkurencingumo praradimu dėl didėjančių darbo jėgos sąnaudų, nes Lietuvos eksportuotojai, augant šioms sąnaudoms, vis dar geba atsirišti vis didesnę eksporto rinkos dalį pagrindinių prekybos partnerių rinkose.

Nustojęs mažėti užimtumas ir nuosaikesnė infliacija yra tarp svarbiausių veiksnių, lemiančių spartesnį namų ūkių vartojimo augimą. Tokia minėtų veiksnių raida sudarė sąlygas sparčiau augti realiajam darbo užmokesčio fondui – vienam svarbiausių namų ūkių vartojimui įtaką darančių veiksnių. Šių metų pirmąjį pusmetį jis buvo daugiau nei trečdaliu spartesnis nei 2017 m. antrąjį pusmetį ir sudarė 6,5 proc. Apie trečdalį šio paspartėjimo nulėmė 1,4 proc. p. lėčiau nei praėjusių metų antrąjį pusmetį kilusios kainos, kitus du trečdalius – nustojęs mažėti užimtumas. Jis praėjusių metų antrąjį pusmetį realiojo darbo užmokesčio fondo augimą sumažino beveik 3,5 proc. p., o šiuo metu didina nedaug. Be to, kad didėja darbo užmokesčio fondas, namų ūkių disponuojamąsias pajamas reikšmingai didina ir valdžios institucijų sprendimai, dėl kurių padidėjo socialinės išmokos namų ūkiams. Apskritai nuo 2017 m. pradžios namų ūkių disponuojamosios pajamos auga sparčiau už namų ūkių vartojimą. Tokia pajamų ir išlaidų raida greičiausiai susijusi su namų ūkių noru padidinti taupymo normas lygį. Ši norma, naujausiais duomenimis, buvo neigiama. Pastaroji tendencija matoma ne tik Lietuvoje, bet ir dalyje kitų euro zonos valstybių.

Investicijos ir toliau auga sparčiai. Šių metų pirmąjį pusmetį daug auga investicijos į statybą. Po vangios plėtros 2017 m. antrąjį pusmetį, atsigavo investicijos į būstą. Didesnė metinė plėtra stebėta ir negyvenamųjų pastatų segmente. Jame itin sparčiai didėjo baigtų statyti viešbučių, prekybos ir maitinimo įmonių bei įstaigų pastatų plotai. Sparčiai augo ir investicijos į inžinerinius statinius, jų pagyvėjimui reikšmingą įtaką darė atsigauanantys ES paramos srautai. Apskritai ES paramos lėšų teigiama įtaka Lietuvos ūkio raidai turėtų būti juntama dar ilgą laiką. Birželio mėn. paskelbtoje EK 2021–2027 m. finansinės perspektyvos programoje Lietuvai numatyta, nors ir mažesnė, tačiau gana didelė lėšų suma (daugiau apie naują finansinę

Lietuvos ekonomikos augimas ir toliau yra spartus – didelė vidaus paklausa nuvėrė mažiau palankų tarptautinės aplinkos poveikį.

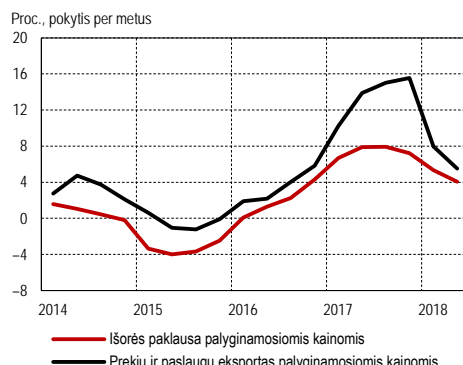
9 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Prekių ir paslaugų eksporto plėtra yra pastebimai lėtesnė nei pernai. Tai siejama su ne taip sparčiai augusia paklausa daugelyje pagrindinių prekybos partnerių.

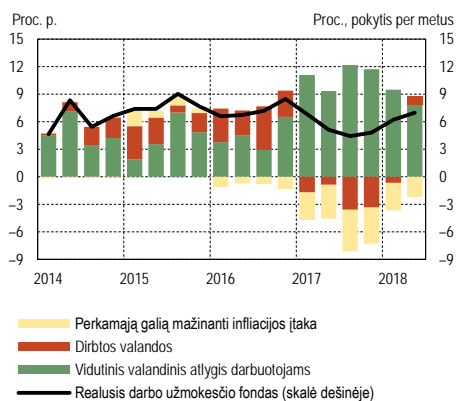
10 pav. Išorės paklausos bei prekių ir paslaugų eksporto raida (pašalinus sezono įtaką)

Šaltiniai: ECB ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Realiojo darbo užmokesčio fondo augimas paspartėjo. Reikšmingą įtaką tam darė nustojęs mažėti užimtumas ir nuosaikesnė infliacija.

11 pav. Realiojo darbo užmokesčio fondo kaitos veiksniai

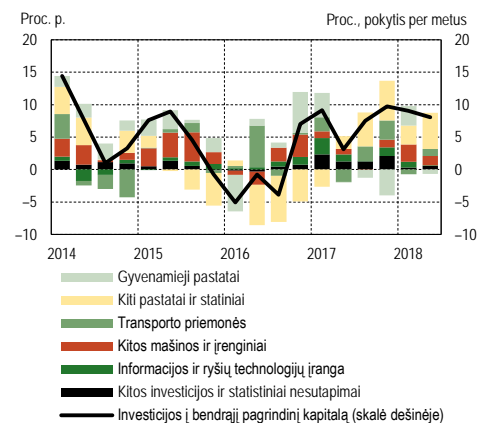
Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

¹ Daugiau apie padėtį darbo rinkoje žr. šios apžvalgos IV skyrių.

perspektyvą žr. šios apžvalgos 1 intarpe). Didėjant investicijoms į statybą, kartu kyla ir statybų sektoriaus aktyvumas. Šis sektorius po kelerių metų pertraukos vėl yra viena iš tų ekonominių veiklų, kurios labiausiai prisideda prie Lietuvos ūkio augimo. Šiek tiek vangesnį investicijų į mašinas ir įrenginius augimą lemia nuosaikiau didėjančios investicijos į transporto priemones, o investicijos į kitas gamybos priemones ir toliau sparčiai auga. Paskatų įmonėms investuoti į naujas gamybos priemones turėtų būti ir ateityje. Jas labiausiai veikia darbuotojų trūkumas ir didėjančios darbo jėgos sąnaudos, taip pat šiuo metu istorines aukštumas siekiantis gamybos pajėgumų panaudojimo lygis.

Investicijų augimas tebėra spartus, o šių metų pirmąjį pusmetį išsiskyrė investicijų į statybą plėtra.

12 pav. Investicijų kaitos veiksniai (palyginamosiomis kainomis)

Saltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

1 intarpas. Pirmas žvilgsnis į 2021–2027 m. ES finansinės perspektyvos lėšų srautus į Lietuvą

EK paskelbė savo pasiūlymą dėl 2021–2027 m. finansinės perspektyvos programos¹, kurioje didžiausia biudžeto dalis turėtų atitekti ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos fondams ir bendrosios žemės ūkio politikos ir žuvininkystės politikos fondams. EK siūlomo 2021–2027 m. finansinės perspektyvos ES biudžeto nominalusis dydis – 1 279 mlrd. Eur, tai sudarytų 1,11 proc. prognozuojamo ES² bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP). Palyginime: 2014–2020 m. finansinės perspektyvos ES biudžetui buvo skirta 1,16 proc. ES BNP. Ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos fondams ir bendrosios žemės ūkio politikos bei žuvininkystės politikos fondams numatyta skirti po beveik 30 proc. viso 2021–2027 m. finansinės perspektyvos ES biudžeto lėšų – tai šiek tiek mažesnė dalis nei dabartinėje finansinėje perspektyvoje. Toks struktūros pokytis yra svarbus tuo, kad šiuose fonduose yra numatytos ES valstybių narių galimos gauti paramos kvotos, kurių lėšomis negali naudotis kitos ES valstybės. Daugelio kitų fondų atveju dėl finansavimo konkuruoja projektai iš visų ES valstybių, o dėl finansavimo skyrimo sprendžia šiuos fondus tiesiogiai valdanti EK, todėl garantijų, kad valstybė iš tokių fondų gaus lėšų, nėra. Tarp tokių fondų yra transeuropinių transporto tinklų priemonės, „InvestEU“, „Erasmus+“, „HorizonEurope“ ir kiti.

2021–2027 m. finansinės perspektyvos programos pateiktame projekte taip pat numatoma, kad minimali valstybės bendra finansavimo dalis, būtina sanglaudos fondo lėšoms panaudoti³, bus padidinta nuo esamų 15 iki 30–60 proc. Šiuo sprendimu siekiama įtraukti daugiau nuosavų ES valstybių išteklių ir taip užtikrinti kokybiškesnę ES paramos lėšų panaudojimą. Minimalios nuosavų lėšų investiciniame projekte dalies padidinimas turės įtakos investicijų raidai, nes tam reikės didesnio projektus įgyvendinančių subjektų nuosavo finansinio įnašo.

A lentelė. Lietuvai skirtos lėšos iš ES paramos fondų, kuriuose numatomos valstybių kvotos (mlrd. Eur)

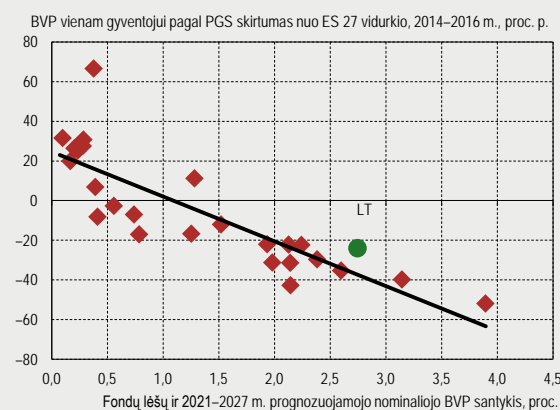
Fondai	2014–2020			2021–2027			Pokytis, 2018 m. kainomis
	2018 m. kainomis	to meto kainomis	palyginti su BVP, to meto kainomis	2018 m. kainomis	to meto kainomis	palyginti su BVP, to meto kainomis	
Sanglaudos politikos	7,4	7,3	2,4 %	5,6	6,4	1,5 %	-24,3 %
Tiesioginių išmokų	3,2	3,1	1,0 %	3,3	3,8	0,9 %	3,1 %
Kaimo plėtros	1,6	1,6	0,5 %	1,2	1,4	0,3 %	-25,0 %
Kiti ES paramos fondai	0,6	0,5	0,1 %	0,8	0,9	0,2 %	33,3 %
Iš viso	12,8	12,5	4,1 %	10,9	12,4	2,9 %	-14,8 %

Šaltiniai: EK, Finansų ministerija ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Preliminariais duomenimis, iš naujosios finansinės perspektyvos fondų, kuriuose numatytos valstybių kvotos, Lietuva turėtų gauti mažiau ES paramos, nei gauna dabar. Nominaliaja išraiška Lietuvai bus skirta apie 12,4 mlrd. Eur. Iš minėtos ES paramos fondų daugiausia lėšų – beveik 94 proc. – Lietuva gaus iš sanglaudos politikos ir bendrosios žemės ūkio politikos fondų⁴ (žr. A lentelę). Vertinant 2018 m. kainomis, Lietuvai skirtos sanglaudos politikos fondų lėšos turėtų būti beveik ketvirtadaliu mažesnės nei 2014–2020 m. finansinėje perspektyvoje, panašia apimtimi turėtų sumažėti ir lėšos, skirtos Lietuvos kaimo plėtrai. Šių dviejų fondų lėšomis finansuojama didžioji dalis ES lėšomis vykdomų investicinių projektų. Tiesioginių išmokų ūkininkams 2021–2027 m. finansinėje perspektyvoje Lietuvai numatoma skirti daugiau. Svarbu pastebėti, kad gaunamų ES paramos fondų lėšų ir Lietuvos BVP santykis turėtų sumažėti netgi labiau nei pati gaunamų fondų lėšų suma. Tai vyks dėl prognozuojamo tolesnio Lietuvos ekonomikos augimo. Naujojoje finansinėje perspektyvoje iš sanglaudos politikos ir žemės ūkio politikos fondų Lietuvos gauta suma turėtų sudaryti 2,7 proc. 2021–2027 m. prognozuojamo nominaliojo BVP⁵, o iš 2014–2020 m. finansinės perspektyvos laikotarpio iš šių fondų gauta suma turėtų sudaryti 3,9 proc. 2014–2020 m. prognozuojamo nominaliojo BVP, t. y. beveik trečdaliu mažiau. Kitose ES valstybėse taip pat numatoma panaši tendencija. Vis dėlto rodiklio sumažėjimo mastas Lietuvoje yra vienas didesnių – kitose ES valstybėse šių fondų lėšų ir BVP santykis sumažėjo vidutiniškai beveik ketvirtadaliu. Tačiau pagal šių fondų lėšų ir BVP santykį Lietuva vis tiek ir toliau bus tarp daugiausia sanglaudos politikos ir žemės ūkio politikos fondų lėšų gaunančių valstybių.

Lietuvai tenkančių ES struktūrinės paramos lėšų sumažėjimas labiausiai sietinas su šalies gerovės lygio augimu – Lietuvos BVP, tenkantis vienam gyventojui, viršija 75 proc. ES vidurkio. Šį lygį Lietuva pasiekė 2014 m., o 2017 m. Lietuvos BVP, tenkantis vienam gyventojui, vertinant pagal PGS, pakilo iki 76,2 proc. ES 27 vidurkio⁶. Lietuvai peržengus 75 proc. ES vidurkio slenkstį, EK Lietuvą perklasifikavo iš mažiau išsivysčiusių regionų į pereinamosios kategorijos regioną. Toks perklasifikavimas lemia ne tik mažesnę Lietuvai skirtą ES fondų lėšų dalį, bet ir didesnę reikalingo Lietuvos bendro finansavimo dalį. Pavyzdžiui, 2014–2020 m. finansinėje perspektyvoje mažiau išsivystę regionai turėjo bendrai finansuoti 15, o pereinamieji regionai – 40 proc. projekto vertės⁷.

A pav. Sanglaudos politikos ir žemės ūkio politikos fondų lėšų ir prognozuojamo nominaliojo BVP santykio palyginimas su valstybių BVP, tenkančiu vienam gyventojui, koreguotu pagal PGS

Šaltiniai: Europos Komisija, TVF ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Vertinant pagal pragyvenimo lygį, pažymėtina, kad Lietuvai skirta sanglaudos politikos ir žemės ūkio politikos fondų lėšų suma yra santykinai didesnė nei panašų išsivystymo lygį turinčių kitų ES valstybių narių. Skirstydama 2021–2027 m. finansinės perspektyvos sanglaudos politikos ir žemės ūkio politikos fondų lėšas, EK rėmėsi 2014–2016 m. BVP, tenkančiu vienam gyventojui, vertinant pagal PGS duomenimis. Pagal šį rodiklį Lietuva yra pasiekusi 76,0 proc. ES 27 lygio. Panašus pragyvenimo lygis tuo laikotarpiu buvo ir Slovakijoje, Portugalijoje bei Estijoje. Šioms valstybėms skirtas finansavimas turėtų sudaryti apie 1,9–2,2 proc. 2021–2027 m. prognozuojamo nominaliojo BVP, o tai yra reikšmingai mažiau, nei numatyta skirti Lietuvai (2,7 %). Šių keturių valstybių palyginimas pagal planuojamas skirti lėšas iš atskirų fondų rodo, kad Lietuva gaus gerokai daugiau tiesioginių išmokų, skirtų žemdirbiams, o lėšų iš sanglaudos fondų ir kaimo plėtros fondų sumos bus gana panašios.

Lietuvai galėtų būti skirta dar daugiau ES struktūrinės paramos lėšų 2021–2027 m., jei pavyktų išsiderėti geresnes finansavimo sąlygas, pavyzdžiui, perskaičiuoti ES fondų kvotas Lietuvą padalijus į du regionus. Šiuo metu pateiktame 2021–2027 m. finansinės perspektyvos pasiūlyme Lietuva buvo vertinta kaip vienas regionas. Nors Lietuvos atstovai 2016 m. pradžioje EK pateikė prašymą dėl šalies padalijimo į du regionus, tačiau Lietuvos statistikos departamentas dar viešai neišplatino reikiamos statistinės informacijos, kad EK galėtų lėšas skirti dviem regionams. Anot EK atstovų, galutinis terminas šalimis narėms atsiųsti reikiamą statistinę informaciją yra 2019 m. pabaiga. Jei EK vis dėlto perskaičiuotų ES fondų kvotas, Lietuvą padalijus į du regionus, tai turėtų reikšmingai padidinti Lietuvos gautiną struktūrinių fondų sumą. Pavyzdžiui, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP) atlikto tyrimo vertinimu, Lietuvos padalijimas į du regionus sudarytų sąlygas gauti 50–70 proc. didesnę ES paramą, skirtą sanglaudos politikai įgyvendinti, nei tuo atveju, jei Lietuva būtų traktuojama kaip vienas pereinamasis regionas⁸.

¹ European Commission *EU Budget for the Future* (https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-modern-budget-may_2018_en.pdf).

² 2021–2027 m. finansinėje perspektyvoje ES sudaro 27 valstybės, į ES sudėtį neįtraukiama Jungtinė Karalystė.

³ European Commission *EU Budget for the Future: Regional Development and Cohesion* (https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-tailored-approach-regional-needs_en.pdf).

⁴ Šių fondų didžiąją dalį sudaro tiesioginės išmokos ūkininkams ir Lietuvos kaimo plėtros programa.

⁵ 2018–2023 m. nominaliojo BVP prognozės pagrįstos 2018 m. balandžio mėn. *World Economic Outlook* (<http://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO>), 2024–2027 m. daroma prielaida, kad nominalusis BVP augs tokiu pačiu tempu kaip ir 2023 m.

⁶ Neįtraukta Jungtinė Karalystė.

⁷ European Commission *Financial Management* (http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/financial-management/).

⁸ VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ *2014–2020 m. ES fondų investicijų poveikio Lietuvos ūkiui ir plėtros prioritetų 2021–2027 m. vertinimas* (<http://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-m-es-fondu-investiciju-poveikio-lietuvos-ukiui-ir-pletros-prioritetu-2021-2027-m-vertinimas>).

IV. DARBO RINKA

Šalyje vis labiau jaučiamas darbuotojų trūkumas, didžiausia įtampa vyrauja didžiuosiuose miestuose. Šių metų viduryje su juo susidūrė apie 20 proc. įmonių. Tai yra gana nemažai, nes ekonomikos atsigavimo laikotarpiu tokių įmonių buvo per pusę mažiau. Tiesa, dabar jų reikšmingai mažiau nei praėjusio dešimtmečio ekonomikos pakilimo metu, kai darbuotojų trūkumas ribojo apie trečdalią įmonių veiklą. Vis dėlto Lietuvos regionų darbo rinkos padėtis yra skirtinga. Nedarbo lygis Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje pernai buvo toks pat kaip praėjusį dešimtmetį ekonomikos pakilimui pasiekus aukščiausią tašką ir sudarė 3,8 proc. Taigi, darbuotojų trūkumas šiuose miestuose turėtų būti didžiausias. Kitoje šalies dalyje jis veikiausiai yra mažesnis. Toje dalyje nedarbo lygis praėjusiais metais sudarė apie 9 proc. ir buvo dvigubai didesnis nei praėjusio dešimtmečio ekonomikos pakilimo metu.

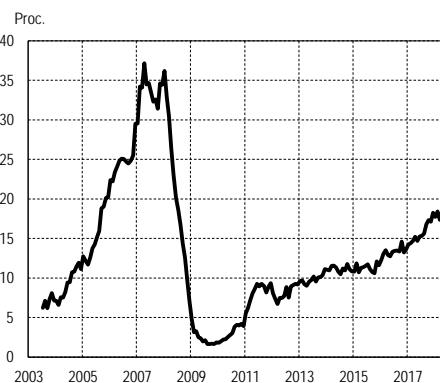
Darbuotojų trūkumas lėtina darbo vietų skaičiaus augimą. Šio trūkumo didėjimas apima vis daugiau ekonominių veiklų: ilgą laiką darbuotojų trūkumas reikšmingiau didėjo tik prekyboje, tačiau nuo 2016 m. jis ėmė didėti ir pramonėje, o nuo 2017 m. – ir visose kitose ekonominėse veiklose. Tai darė įtaką darbo vietų skaičiaus augimo sulėtėjimui. Ši tendencija pastaruosius dvejus metus buvo būdinga beveik visoms ekonominėms veikloms. Ji negalėjo būti susijusi su prastesne ekonomikos padėtimi, nes įmonių, susiduriančių su nepakankamu užsakymų ar klientų skaičiumi, tuo laikotarpiu pastebimai sumažėjo. Tiesa, dalyje ekonominių veiklų darbo vietų skaičiaus raidą galėjo lemti specifiniai veiksniai, pavyzdžiui, švietimo įstaigų tinklo mažinimas arba tai, kad keli didesni prekybos tinklai automatizavo dalį savo funkcijų ar jas perdavė kitoms įmonėms. Lėtėjimo tendencija nebuvo būdinga transporto veiklai, ten darbo vietų daugėjo ypač sparčiai – pastaruosius dvejus metus metinis jų skaičiaus augimas sudarė apie 6 proc. (šalyje jis nesudarė 1 %). Viena iš priežasčių, lėmusi tokias tendencijas, buvo imigracijos politikos pokyčiai.

Emigracijos ir imigracijos rodikliai pirmą kartą nuo 2001 m. tapo beveik lygūs. Prie to reikšmingai prisidėjo Lietuvos imigracijos politikos pokyčiai, turėję įtakos išaugusiam atvykusių užsieniečių (iš ne ES šalių) skaičiui. Vienas iš svarbiausių pokyčių buvo profesijų, kurių darbuotojų Lietuvoje trūksta, sąrašo² sudarymas. Nuo 2017 m., įdarbinant tų profesijų darbuotojus iš ne ES šalių, nereikia tikrinti, ar nėra ES piliečio, galinčio užimti laisvą darbo vietą. 2018 m. pradžioje profesijų sąrašas buvo papildytas tam tikromis su statybomis susijusiomis profesijomis. Tai pagreitino imigracijos procedūras ir nulėmė užsieniečių (daugiausia iš Ukrainos ir Baltarusijos) imigracijos didėjimą. Tikėtina, kad šiais metais daugiausia atvyksta tik dviejų profesijų darbuotojai – tolimųjų reisų vairuotojai ir statybininkai. Imigracijos didėjimui daryti įtaką galėjo ir kitos priemonės, pavyzdžiui, įmonių, galinčių naudotis supaprastintomis imigracijos procedūromis, sąrašas, aukštos kvalifikacijos profesijų, kurių darbuotojų Lietuvoje trūksta, sąrašas. Pastebėtina, kad mėnesiniai migracijos duomenys yra išankstiniai ir vėliau jie gali būti peržiūrėti. Pavyzdžiui, galutinis emigrantų ir imigrantų skaičius 2017 m. buvo apie 10 tūkst. mažesnis, nei rodė išankstiniai duomenys, tačiau migracijos balansas iš esmės nepasikeitė.

Veikiamas tiek įtampos darbo rinkoje, tiek valdžios sprendimų, darbo užmokestis kyla ypač sparčiai. Antrąjį ketvirtį jis pirmą kartą nuo ekonomikos atsigavimo pradžios padidėjo daugiau nei 10 proc. per metus. Tiesa, privačiajame sektoriuje atlygis jau daugiau nei metus kyla apie 10 proc. Tokį spartų augimą lemia keletas veiksnių, pavyzdžiui, vis didėjantis darbuotojų trūkumas, metų pradžioje pakeltas minimalusis darbo užmokestis³, Darbo kodekso nuostata, numatanti, kad šis užmokestis mokamas tik už ne kvalifikuotą darbą, pradėta taikyti socialinio draudimo įmokyti žemutinė riba.

Pastaruosius dvejus metus pastebimai daugėja su darbuotojų trūkumu susiduriančių įmonių.

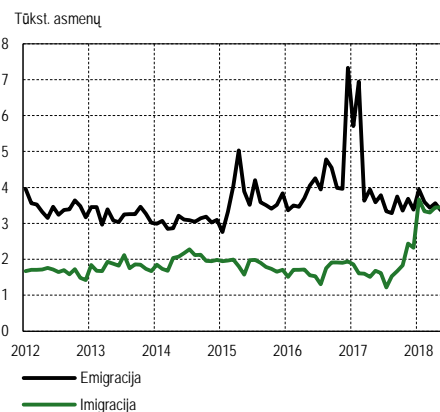
13 pav. Įmonių, kurių veiklą riboja darbuotojų trūkumas, dalis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Imigracijos politikos pokyčiai prisidėjo prie migracijos srautų subalansavimo.

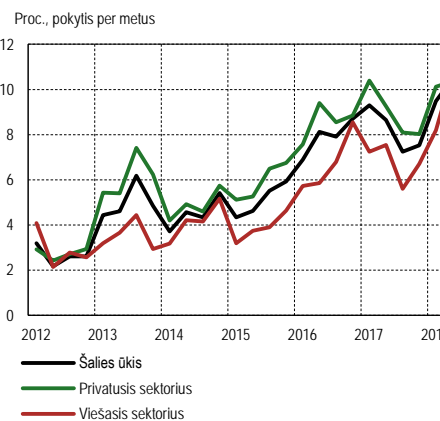
14 pav. Emigracija ir imigracija

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Įtempta darbo rinkos padėtis ir valdžios sprendimai lemia ypač spartų darbo užmokesčio kilimą.

15 pav. Darbo užmokesčio raida

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas.

² Iki 2018 m. jį sudarė penkios profesijos ar jų grupės – tolimųjų reisų vairuotojo, suvirintojo, siuvėjo ir laivų korpusų surinkėjo, tam tikros statybininkų profesijos.

³ Plačiau apie minimaliojo darbo užmokesčio nustatymą žr. 2 interpe.

Reikšmingiau darbo užmokesčio augimo tendencija pasikeitė viešajame sektoriuje. Ilgą laiką kilęs pastebimai lėčiau nei privačiajame sektoriuje, atlygio augimas viešajame sektoriuje reikšmingai paspartėjo ir ėmė kilti panašiu tempu. Tai lėmė valdžios sprendimai reikšmingai pakelti sveikatos apsaugos ir aukštojo mokslo sričių darbuotojų darbo užmokestį – jis pakilo atitinkamai 17,4 ir 23,1 proc.

2 intarpas. Minimaliosios mėnesinės algos nustatymas

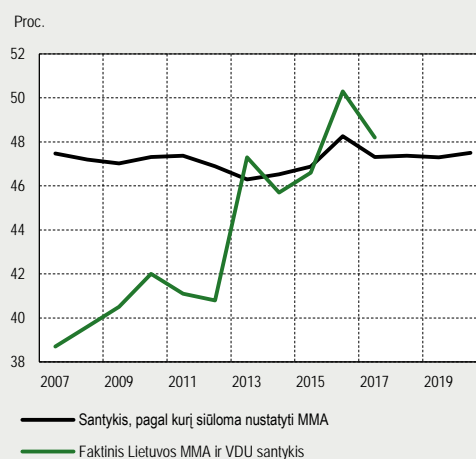
Minimalioji mėnesinė alga (MMA) gali padėti¹ spręsti pajamų nelygybės, skurdo ir šešėlinės ekonomikos problemas, tačiau ji turi būti tinkamai nustatoma. Tai reiškia, kad turi būti surastas poreikio spręsti minėtas problemas ir darbdavio galimybių mokėti atitinkamą MMA balansas. Pernelyg daug keliant MMA, gali sumažėti arba pradėti lėčiau augti gyventojų užimtumas, sparčiau didėti prekių ir paslaugų kainos, sumažėti įmonių tarptautinis konkurencingumas, padidėti šešėlinės ekonomikos dalis ir pan. Neigiamų pasekmių tikimybė išauga, kai šia priemone bandoma siekti kitų tikslų, nei spręsti ekonomines ir socialines visuomenės problemas. Dažnai tokiais atvejais siūlomas arba žadamas MMA dydis nėra grindžiamas ekonomine analize, todėl minėtos problemos sprendžiamos neefektyviai.

Siekiant patobulinti MMA nustatymo procesą, būtų prasminga jį depolitizuoti, MMA dydį susiejant su vidutiniu darbo užmokesčiu (VDU) tam tikru nekintančiu santykiu. Tada, didėjant VDU, savaime kiltų ir MMA (panašiu tempu kaip ir VDU).

Kadangi Lietuva išsiskiria viena didžiausių pajamų nelygybių ES, mažomis pajamomis, didele emigracija, didele šešėline ekonomika ir pan., gali būti prasminga pasirinkti didesnį nei vidutinį ES šalių MMA ir VDU santykį, 2014–2016 m. sudariusį 43,4 proc. Jis galėtų būti lygus ketvirtadaliui didžiausių MMA ir VDU santykį turėjusių ES šalių² santykių vidurkiui per pastaruosius trejus metus. 2014–2016 m. šios šalys buvo Slovėnija (50,9 %), Prancūzija (47,3 %), Liuksemburgas (47 %), Latvija (45,8 %) ir Lenkija (45,6 %), o jų santykių vidurkis sudarė 47,3 proc.³ Šio rodiklio ir faktinio Lietuvos MMA ir VDU santykio raida pateikta A pav.

Priėmus sprendimą Lietuvos MMA ir VDU santykį susieti su atitinkamu kitų ES šalių rodikliu, MMA turėtų būti nustatoma atsižvelgiant į Eurostato taikomą MMA ir VDU santykio apskaičiavimo formulę. Eurostatas, skaičiuodamas MMA ir VDU santykį, iš VDU atima neregulias premijas, priedus, priemokas ir vienkartinės pinigines išmokas (atkreiptinas dėmesys, kad į MMA šios išmokos taip pat nėra įtraukiamos). Taip apskaičiuotas VDU skiriasi nuo Lietuvoje paprastai skelbiamo VDU, į kurį premijos, priedai ir kitos išmokos yra įskaičiuojamos. Taigi, 2019 m. MMA turėtų būti lygi 47,3 proc. prognozuojamo 2019 m. VDU be premijų, priedų ir kt. (Lietuvos banko vertinimu, jis turėtų sudaryti apie 896 Eur).

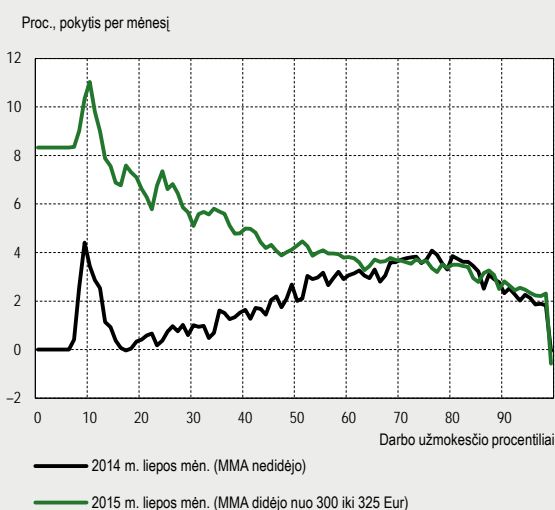
A pav. MMA ir VDU santykio raida

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: pavyzdžiui, 2019 m. MMA nustatoma pagal ES šalių MMA ir VDU santykių vidurkį 2014–2016 m.

B pav. Mėnesinis darbo užmokesčio pokytis pagal darbo užmokesčio dydį

Šaltiniai: atvira.sodra.lt ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Jeigu MMA būtų prilyginta 47,3 proc. Lietuvoje įprastai skelbiamo VDU su premijomis, priedais ir kt. išmokomis, Eurostato paskelbtas Lietuvos MMA ir VDU santykis 2019 m. sudarytų apie 50 proc. Tuomet jis neatitiktų ketvirtadaliui didžiausių MMA ir VDU santykį turinčių ES šalių santykių vidurkio ir būtų išskirtinai didelis. Santykis, apskaičiuotas pagal Lietuvoje įprastai skelbiamą VDU, 2008–2017 m. buvo 1,6–3,1 proc. p. mažesnis nei santykis, apskaičiuotas pagal Eurostato taikomą VDU. Todėl, MMA nustatant pagal įprastai skelbiamą VDU, reiktų taikyti maždaug 1,6–3,1 proc. p. mažesnę santykį, nei apskaičiuotą naudojant Eurostato duomenis.

Pastebėtina, kad MMA pakėlimas padidina ne tik gautųjų MMA, bet ir dalies kitų daugiau uždirbančių darbuotojų atlygį. Pavyzdžiui, 2015 m. liepos mėn. MMA pakėlimo (nuo 300 iki 325 Eur) poveikį galima matyti palyginus per tą mėnesį įvykusius darbo užmokesčio pokyčius su 2014 m. liepos mėn. pokyčiais. Šiuos abu mėnesius darbo rinkos padėtis buvo gana panaši, o sezoniniai, būdingi liepos mėn., veiksniai – identiški. Taigi darbo užmokesčio pokyčių skirtumus iš esmės lėmė tik MMA didinimas. Iš B pav. matyti, kad MMA didinimas paveikė šiek tiek daugiau nei pusės darbuotojų darbo užmokesčių.

¹ OECD Recent labour market developments with a focus on minimum wages (https://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2015_empl_outlook-2015-en).

² MMA ir VDU santykį paprastai skelbia apie 20 ES šalių. Į ketvirtadalį šalių Lietuva neturėtų būti įtraukta.

³ TVF vertinimu, 45–50 proc. sudarantis MMA ir VDU santykis Lietuvai yra aukštas.

V. IŠORĖS SEKTORIUS

2018 m. pirmąjį pusmetį užsienio prekyba augo šiek tiek mažiau. Bendras prekių ir paslaugų eksportas per metus paaugo 8,3 proc., arba net 10,2 proc. mažiau nei 2017 m. Tada prie bendrojo eksporto augimo daugiausia prisidėjo prekių eksportas. Šiais metais prekių eksportas auga lėčiau, o jo poveikis bendram eksporto augimui beveik susilygino su paslaugų eksporto poveikiu. Tokia tendencija būdinga beveik visoms produktų kategorijoms (išskyrus chemijos pramonės gaminių ir plastikų, medienos ir jos dirbinių eksportą). Prekių eksporto sulėtėjimą daugiausia lemia pastebimai mažiau kylantis reeksportas. Paslaugų eksportas iš esmės ir toliau didėja sparčiai, nuo metų pradžios jo augimo tempas sulėtėjo tik šiek tiek.

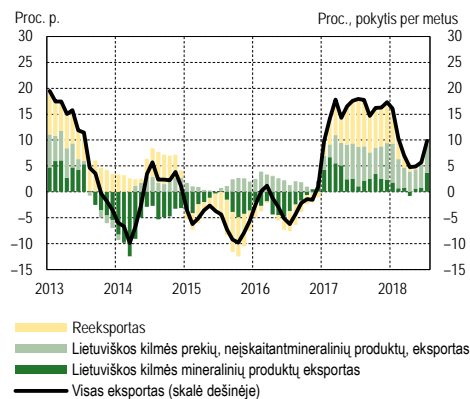
2017 m. didėjęs ypač sparčiai, 2018 m. reeksportas auga gerokai kukliau. Šių metų pirmąjį pusmetį jis padidėjo 3,3 proc. (pernai – 18,9 %). Kadangi pagrindinė Lietuvos reeksporto kryptis yra Rusija, jos ekonominė raida daro didelį poveikį šiam rodikliui. 2017 m. Rusija atnaujino sumažėjusias prekių atsargas ir gana sparčiai didino investicijas į mašinas ir įrenginius. Tai lėmė didelę importuojamų prekių paklausą ir Lietuvos reeksportą į šią šalį. Rusijos įmonėms atkūrus atsargų lygį ir atsinaujinus, investicijos didėjo lėčiau. Išblėsus šio vienkartinio veiksnio poveikiui, Lietuvos prekių paklausos ir reeksporto šia kryptimi augimas sulėtėjo.

Lietuviškos kilmės prekių eksportas didėjo lėčiau dėl pagreitį prarandančios tarptautinės prekybos prekėmis ir nebe taip sparčiai augančios ES paklausos. 2018 m. pirmąjį pusmetį metinis jo augimas sudarė 8,5 proc. (2017 m. – 16,9 %). Lietuviškos kilmės eksporto, neįskaitant mineralinių produktų, į ES augimas buvo nuosaikesnis. Lėčiau augo eksportas į svarbias ES rinkas, kaip Lenkija, Švedija ir Nyderlandai. Didžiąją dalį eksporto kilimo pirmąjį pusmetį lėmė prekyba su JK, Prancūzija, Belgija ir Danija. Vis dėlto prekyba su kaimyninėmis Baltijos valstybėmis prie eksporto augimo prisidėjo daugiau nei praėjusiais metais. Jos padidėjimas vidutiniškai buvo 0,1 proc. p. spartesnis nei 2017 m. Lietuviškos kilmės prekių eksportas į NVS pirmąjį ketvirtį sulėtėjo, tačiau antrąjį ketvirtį pradėjo atsigaivinti. Šį paspartėjimą antrojo ketvirčio viduryje lėmė didėjęs aluminio druskų, salyklinio alaus ir fermentuotų gėrimų eksportas į Rusiją. Bendram lietuviškos kilmės prekių eksportui dar labiau sulėtėti neleido atsigavusi prekyba su kitomis nei ES ir NVS šalimis. Jos paspartėjimas daugiausia susijęs su chemijos pramonės gaminių ir plastikų bei žemės ūkio produktų eksportu. Šios prekės daugiausia keliavo į JAV, Japoniją ir Singapūrą.

Einamosios sąskaitos balanso padėtis, vertinant keturių ketvirčių slenkamąsias sumas, pagerėjo dėl ir toliau didėjančio prekių eksporto ir lėtesnio importo augimo. Einamosios sąskaitos balanso ir BVP santykis 2018 m. pirmąjį ketvirtį buvo beveik 1 proc. geresnis nei praėjusiais metais. Išankstiniai duomenys rodo, kad antrąjį ketvirtį balansas dar labiau pagerėjo. Pagrindinė to priežastis – antrąjį ketvirtį pagerėję antrinių pajamų ir prekių balansai. Prie mažesnio deficito prisidėjo ir toliau didėjusi eksporto apimtis bei metų viduryje kritęs prekių importo augimas.

Prie spartaus 2017 m. eksporto augimo labai prisidėjo reeksportas, šiais metais jo didėjimo poveikis yra kuklesnis dėl lėtesnio paklausos augimo Rusijoje.

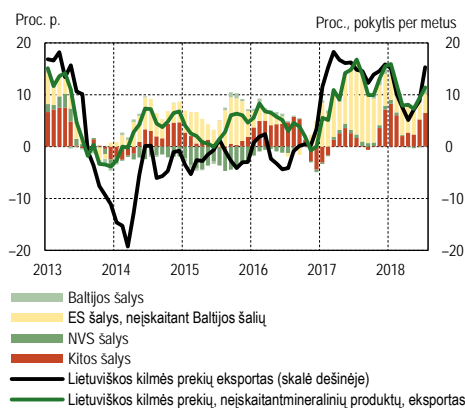
16 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas ir reeksportas (3 mėn. slenkamieji vidurkiai)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Lietuviškos kilmės prekių eksportas pirmąjį pusmetį augo lėčiau dėl pagreitį prarandančios tarptautinės prekybos prekėmis ir nebe taip sparčiai didėjančios ES paklausos.

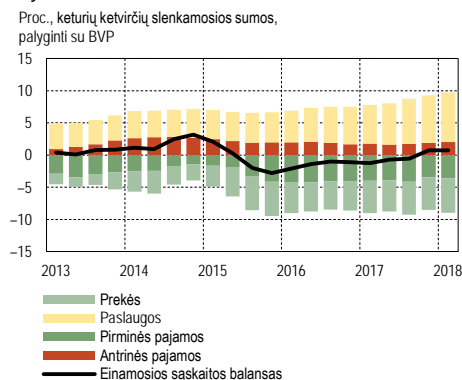
17 pav. Lietuviškos kilmės prekių, neįskaitant mineralinių produktų, eksportas pagal šalis (3 mėn. slenkamieji vidurkiai)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Einamosios sąskaitos balanso padėtis pagerėjo dėl ir toliau didėjančio prekių eksporto ir lėtesnio importo augimo.

18 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

VI. KAINOS IR SĄNAUDOS

Metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI, 2018 m. sausio–rugpjūčio mėn. sudarė 2,6 proc. – ketvirtadaliu mažiau nei tuo pačiu laikotarpiu prieš metus. Praėjusių metų rudenį pradėjusi nuosekliai mažėti, metinė infliacija gegužės mėn. daugiausia dėl pasaulinių naftos kainų pokyčių šiek tiek padidėjo (iki 2,9 %). Nuo tada kainų augimas vėl sulėtėjo ir šių metų rugpjūčio mėn. siekė žemesnį, panašų į prieš keletą metų vyravusį tempą (1,8 %). Vartotojams šių metų sausio–rugpjūčio mėn. daugumos infliacijos veiksnių kaita buvo palankesnė nei vidutiniškai 2017 m.: maisto, įskaitant alkoholinius gėrimus ir tabaką, pramonės prekių, degalų ir tepalų bei paslaugų kainos, sudarančios didžiąją vartotojų krepšelio dalį, kilo lėčiau. Taigi, tik administruojamosios kainos, pernai šiek tiek kritusios, šiemet truputį padidėjo.

Nuo 2017 m. spalio mėn. tendencingai lėtėjusį infliacijos tempą gegužės mėn. vėl paspartino sparčiai pakilusios pasaulinės naftos žaliavų kainos. Tiesa, vėlesniais šių metų mėnesiais pasaulinės naftos žaliavų kainos kito mažiau. Šiemet vidutinė „Brent“ žalios naftos kaina JAV doleriais už barelį yra apie 40 proc. aukštesnė nei pernai tuo pačiu laikotarpiu. Tokį spartų naftos žaliavų kainų augimą daugiausia lėmė geopolitiniai veiksniai, susiję su JAV ir Irano priešprieša, politine suirutė Venesueloje ir Libijoje. Tačiau tikėtina, kad paskutiniais šių metų mėnesiais naftos žaliavų kainos bus stabilesnės. To tikimasi dėl įvairių naftos kainų augimą ribojančių veiksnių, tokių kaip OPEC sutarimas dėl naftos gavybos padidinimo, JAV naftos rezervų mažinimas ir skalūnų gavybos apimtys augimas, sezoniškumas.

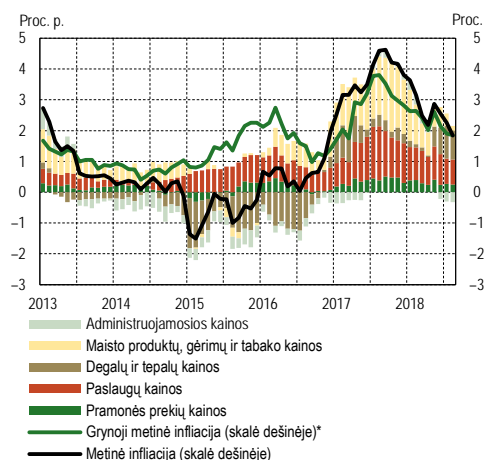
Kaip ir buvo tikėtasi, 2018 m. maisto kainos Lietuvoje kilo kur kas nuosčiau nei pernai. Maisto kainos, neįskaitant alkoholinių gėrimų ir tabako, šiemet vidutiniškai padidėjo 2,4 proc., t. y. kilo trečdaliu lėčiau nei praėjusiais metais. Lėtesnis nei pernai maisto kainų kilimas yra sietinas su pastaruosiu metu mažėjusiomis pasaulinių maisto žaliavų kainomis ir nemažai kritusiomis pagrindinių žemės ūkio produktų supirkimo kainomis. Tačiau manoma, kad dėl šiemet vyravusios kaitros, grūdų ir daržovių derlius gali būti prastas, o tai, tikėtina, paveiks šių maisto žaliavų kainas metų pabaigoje. Dėl šios priežasties taip pat būtų teigiamai paveiktos ir duonos bei mėsos kainos. Tiesa, atsigauantis pieno ir jo produktų eksportas ir teigiamos šių produktų gamybos perspektyvos Naujojoje Zelandijoje per pastaruosius keletą mėnesių šiek tiek sumažino pasaulines šios prekių grupės kainas. Maisto kainų augimas, įskaitant alkoholinius gėrimus ir tabaką, šiemet yra reikšmingai sulėtėjęs ir dėl kur kas mažesnių akcizų pokyčių nei prieš metus. Šiemet nebuvo kilstelėti alkoholinių gėrimų akcizai, o padidintų akcizų tabakui poveikis yra truputį mažesnis nei pernai.

Pramonės prekių grupės įtaką infliacijai daugiausia lemia kietojo kuro kainų kaita. Jau nuo 2017 m. itin sparčiai kyla kietojo kuro kainos, šiemet jos yra paaugusios daugiau kaip 20 proc. Tai yra pagrindinis pramonės prekių grupės veiksnys, skatinantis bendrąją infliaciją daugiau nei 0,2 proc. p. Šios prekių grupės kainos nemažai kyla dėl didėjančių biokuro kainų, jį brangti skatina pakilusios medienos kainos, brangesnis dyzelinis kuras, sparčiai kylantis darbo užmokestis. Tokia kietojo kuro kainų tendencija gali teigiamai paveikti ir šilumos energijos kainas.

Skirtingai nei kitos kainų grupės, administruojamosios kainos vasaros metu infliaciją veikia mažinančiai. Numatoma, kad dėl bazės efekto keletą pastarųjų mėnesių mažėjusios šildymo kainos po truputį gali pradėti kilti. Galimam šių kainų augimui nemažą įtaką daro ne tik pastaruosiu metu ypač pabrangęs kietasis kuras, bet ir dėl nemenko importo kainų padidėjimo galimai brangiančios gamtinės dujos. Kitos administruojamosios kainos tebėra gana panašaus lygio, išskyrus keleivinį kelių transportą, jo paslaugų kainos pakilo beveik 4 proc. dėl brangesnių nei pernai degalų. Tiesa, šiemet gyventojams yra truputį mažesnės nei pernai elektros kainos.

Nuo 2017 m. rudens, daugiausia dėl sumažėjusios maisto kainų įtakos, bendras kainų augimas per metus pastebimai sulėtėjo.

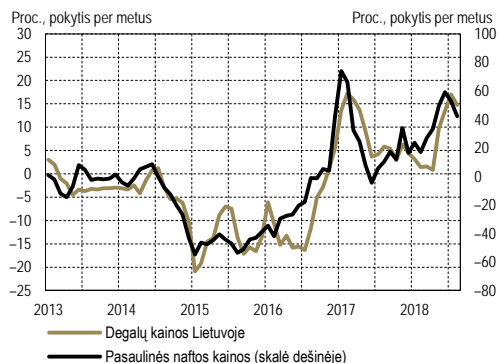
19 pav. Metinė infliacija pagal SVKI ir jos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
* SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų, pokytis.

Geopolitiniai veiksniai nemažai prisidėjo prie to, kad pasaulinės naftos žaliavų kainos ir vėl pakilo.

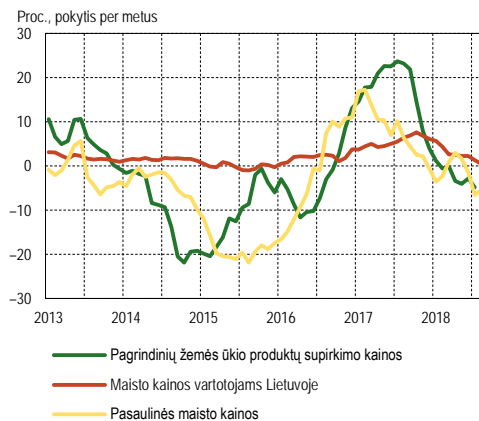
20 pav. Pasaulinių naftos žaliavų kainų ir degalų kainų Lietuvoje tendencijos

Šaltiniai: „Thompson Reuters Datastream“, Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2018 m. Lietuvoje maisto kainų augimas yra pastebimai sulėtėjęs tiek dėl mažesnių maisto žaliavų kainų pasaulyje, tiek ir dėl kritusių kai kurių žemės ūkio produktų supirkimo kainų.

21 pav. Maisto kainų Lietuvoje ir pasaulyje kaita

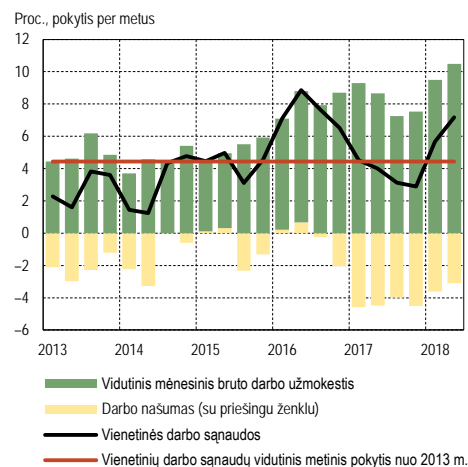
Šaltiniai: Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija, Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Paslaugų kainos šiemet kyla gana stabiliai. Nors vienetinės darbo sąnaudos 2018 m. pirmąjį pusmetį pasistiebė į viršų, vidutinis bruto darbo užmokestis tuo pačiu laikotarpiu augo labai sparčiai (apie 10 %), o darbo našumas – šiek tiek daugiau nei 3 proc., paslaugų kainos kilo gana stabiliai. Tiesa, yra trumpalaikių veiksnių, kurie pastaruoju metu lėtina paslaugų kainų augimą. Pagrindinis iš jų – tai reikšmingai pigesnės nei pernai susisiekimo oro transportu paslaugos. Tačiau, neįskaitant jų, kitų paslaugų kainų poveikis infliacijai šiemet po truputį didėja.

Metinė infliacija euro zonoje šiemet padidėjo, o pastaruoju metu ją, kaip ir Lietuvoje, nemenkai paveikė šoktelėjusios energijos kainos. Tačiau šis veiksnys yra labiau trumpalaikis. Taigi, nesitikima, kad energijos kainų padidėjimo įtaka infliacijai užsitęs. Kalbant apie paslaugų kainų augimo įtaką bendrajai infliacijai, pažymėtina, kad vyraujanti įtampa daugumoje euro zonos šalių darbo rinkų gali lemti didesnes vienetines darbo sąnaudas, kurios galimai padidintų spaudimą infliacijai kilti. Daugumos prekių ir paslaugų grupių (perdirbtų maisto produktų, pramonės prekių, neįskaitant energijos, paslaugų) kainų augimas euro zonoje tebėra gana panašus kaip ir prieš metus. Tiesa, be kur kas spartesnio nei prieš metus energijos kainų augimo, šiemet labiau išsiskiria tik didesnis neperdirbtų maisto produktų (mėsos, žuvies, vaisių ir daržovių) kainų augimas, pastaraisiais mėnesiais paspartėjęs keletu procentų.

Įtampa darbo rinkoje lemia didesnes nei įprastai vienetines darbo sąnaudas, o tai daro įtaką kylančioms paslaugų kainoms.

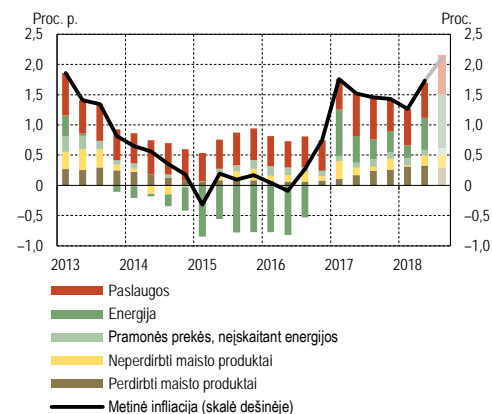
22 pav. Vienetinės darbo sąnaudos ir jų veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaruoju metu bendroji infliacija euro zonoje padidėjo dėl pakilusios energijos kainų.

23 pav. Infliacija pagal SVKI euro zonoje ir jos kaitos veiksniai*

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: paskutinis stulpelis rodo ne trečiojo ketvirčio, bet liepos mėn. duomenis.

3 intarpas. Maisto kainų lygiai ir svoriai vartotojų krepšelyje ES ir Baltijos šalyse

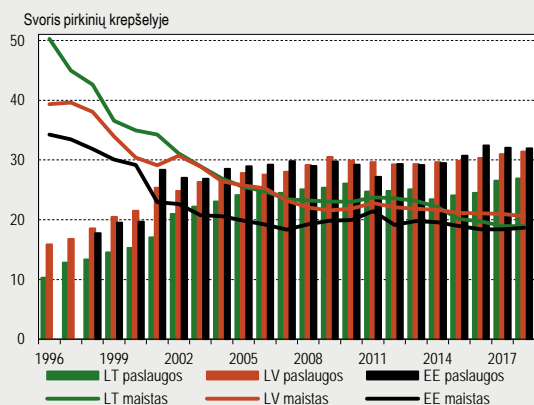
Bendras maisto kainų lygis 2017 m. Lietuvoje siekė 80 proc. ES maisto kainų vidurkio ir buvo apie 12 proc. mažesnis nei Latvijoje ir Estijoje. Visų pagrindinių maisto produktų grupių kainų lygiai Lietuvoje yra žemesni nei kaimyninėse Latvijoje ir Estijoje (žr. A pav.). Tiesa, aliejų ir riebalinių produktų kainos jau nuo 2011 m. yra perkopusios ES kainų vidurkį. Pieno, sūrio ir kiaušinių kainų lygis yra tik apie 4 proc. žemesnis nei ES vidurkis. Pastarųjų maisto produktų grupė yra antra pagal dydį vartotojų maisto krepšelyje, sudaranti beveik 4 proc. viso vidutinio vartotojo pirktinių krepšelio. Pieno ir jo produktų kainos istoriškai nemažai kilo po to, kai dalis ūkių paliko pieno rinką, kritus pieno supirkimo kainoms po susidariusio šių produktų pertekliaus. Tai įvyko tuomet, kai ES panaikino pieno gamybos kvotas, o Rusija, su kuria Lietuva glaudžiai prekiaudavo pieno produktais, paskelbė apie prekybos apribojimus¹. Tiesa, vėliau pieno supirkimo kainos atsigavo, tačiau nuo 2017 m. antrosios pusės jos vėl krito. Tokia pieno produktų rinkos raida ir prastas derlius (dėl brangesnių pašarų) lėmė tai, kad Lietuvoje iš rinkos pastaruoju metu traukiasi ne tik smulkieji, bet ir vidutiniai pieno ūkiai. Mažėjant ūkių skaičiui, mažėja ir konkurencija, o tai gali padidinti ir šių produktų kainas. Prastas derlius pastaruoju metu gali daryti didinančią įtaką ir duonos bei grūdų kainoms, dėl to brangtų ir mėsa, kuriai Lietuvoje tenka daugiausia išlaidų iš visų maisto produktų – vidutiniškai 4,6 proc. viso pirktinių krepšelio. Tai tik keletas iš svarbesnių veiksnių, darančių nemažą poveikį maisto kainų augimui, kuris lemia ir kainų lygį.

Lietuva bendrą ES maisto kainų lygio vidurkį gali pasiekti

per trumpiau nei 10 m. Darant prielaidą, kad maisto kainų lygis vysis ES kainų lygį tokiu tempu, koks vyravo vidutiniškai 2004–2017 m. (nuo Lietuvos įstojimo į ES), 2027 m. Lietuvos maisto kainų lygis pasieks ES vidurkį. Tiesa, būtina atsižvelgti į tai, kad ši prielaida yra teisinga, jeigu ekonominė raida bus panaši į analizuojamo laikotarpio raidą, o tiek Baltijos šalyse, tiek ir kitose ES šalyse neįvyks reikšmingų struktūrinių pokyčių, kurie gali pagreitinti arba sulėtinti maisto kainų konvergenciją. Palyginti su Lietuva, Latvijoje ir Estijoje dabartinis maisto kainų lygis yra artimesnis ES: Latvijoje, kurioje analizuojamu laikotarpiu maisto kainos konverguoja sparčiau nei Lietuvoje, ES maisto kainų vidurkis gali būti pasiektas po poros metų, o Estijoje – po trejų metų (žr. B pav.). Tiesa, pasiekus ES vidurkį, kainų lygio kaita įprastai tampa kur kas tolygesnė nei konvergencijos metu, todėl tolesnė prognozė turėtų vyrauti apie ES kainų lygio vidurkį.

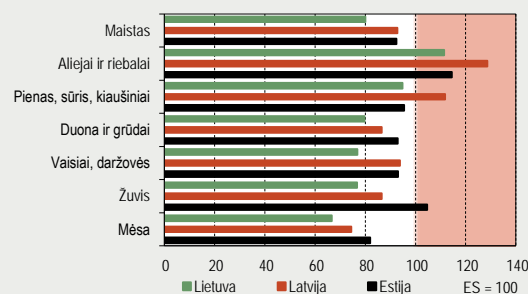
Vidutinio Lietuvos vartotojo maisto prekių ir paslaugų svoriai pirktinių krepšelyje per maždaug 20 m. pasikeitė reikšmingiau nei Latvijoje ar Estijoje. Žvelgiant į praeitį, prieš maždaug 20 m., daugiau nei pusę vidutinio Lietuvos vartotojo krepšelio sudarė maistui skirtos išlaidos. Tuo pat metu Latvijoje maistui skirtos išlaidos sudarė apie 40, o Estijoje – apie 35 proc. Pastaruoju metu lietuviai ir estai maistui skiria mažiau nei penktadalį visų išlaidų, o latviai – truputį daugiau nei penktadalį. Toks išlaidų dalies, skirtos maisto produktams, mažėjimas gali būti siejamas su gerėjančia gyvenimo kokybe – sparčiai kylant darbo užmokesčiui (per tą patį laikotarpį vidutinis darbo užmokeskis Lietuvoje padidėjo daugiau nei 4 kartus), auga ir išlaidos ne pirmo būtinumo prekėms ir paslaugoms. Taigi, sparčiai didėjančios pajamos lemia tai, kad gyventojų išlaidų maisto produktams dalis santykinai mažėja. Pavyzdžiui, 2018 m. pirmąją pusę vidutinio darbo užmokesčio augimas siekė 10, o maisto kainų – mažiau nei 3 proc. Įprastai, augant pajamoms, vis didesnė vartotojų pirktinių krepšelio dalis yra išleidžiama paslaugoms. Šiuo rodikliu Lietuva sparčiai vejasi ES vidurkį, kuris 2018 m. turėtų siekti apie 43 proc. (16 proc. p. daugiau nei Lietuvoje). Palyginti su kaimyninėmis šalimis, vidutiniškai lietuviai paslaugoms įsigyti skiria apie 5 proc. p. mažesnę išlaidų dalį nei latviai ir estai. Tuo pat metu maistui ES skirta išlaidų dalis yra apie 14 proc. – beveik 5 proc. p. mažesnė nei Lietuvoje ir Estijoje bei apie 6,5 proc. p. mažesnė nei Latvijoje.

C pav. Maisto prekių ir paslaugų svorių pirktinių krepšelyje kaita

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

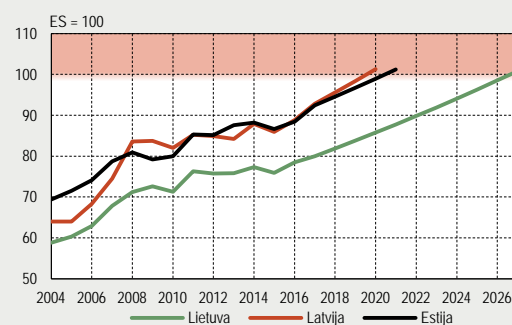
A pav. Bendras maisto ir pagrindinių jo sudedamųjų dalių kainų lygis 2017 m.

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: raudoname fone pavaizduotos prekių grupės, viršijusios ES kainų lygį.

B pav. Maisto kainų lygio kaita ir prognozė

Šaltiniai: Eurostatas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

¹ Išsamiau žr.: Morkūnas P. ir Skačkauskaitė I. Lietuvos kainų raidos 2013–2017 m. apžvalga (2018).

VII. EKONOMIKOS FINANSAVIMAS⁴

Kredito augimas Lietuvoje ir toliau yra spartus. PFĮ privačiajam ne finansų sektoriui suteiktų paskolų portfelis 2018 m. liepos mėn. buvo 8,3 proc. didesnis nei prieš metus, o grynasis naujų paskolų srautas per paskutinius 12 mėn. ūgtelėjo 7,6 proc. Augimas fiksuotas tiek įmonių, tiek namų ūkių segmentuose. Kreditavimui augant šiek tiek sparčiau už realiąją šalies ekonomiką, įsiskolinimo lygį rodantis kredito ir BVP santykis taip pat nuosaikiai didėjo. 2018 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje jis sudarė 65,3 proc. ir buvo didžiausias per paskutinius penkerius metus. Vis dėlto pokyčiai nebuvo labai reikšmingi, todėl juos ir toliau galima laikyti atitinkančiais šalies ekonominę raidą.

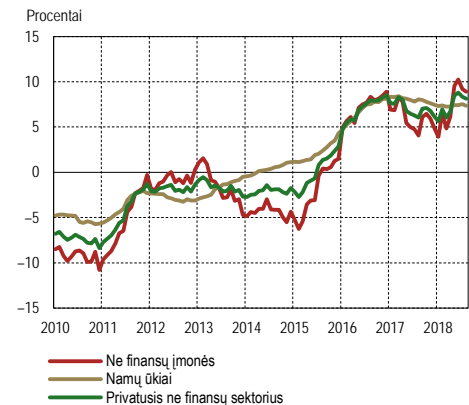
Prie bendro paskolų portfelio augimo labiausiai prisidėjo skolinimas ne finansų įmonėms. 2018 m. liepos mėn. tokių paskolų portfelis buvo 9,2 proc. didesnis nei prieš metus. Labiausiai augo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą vykdančioms įmonėms suteiktų paskolų portfelis (2017 m. II ketv.–2018 m. II ketv. – 744,1 mln. Eur). Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad šiam segmentui neretai priskiriamos kontroliuojančiosios bendrovės. Joms suteiktos pavienės didelės paskolos iš esmės ir lėmė spartų ne finansų įmonių paskolų portfelio augimą. Kai kurioms ūkio šakoms suteiktų paskolų portfeliai traukiasi. Per analizuojamą laikotarpį labiausiai skolinimo apimtis sumažėjo energetikos, žemės ūkio ir gamybos sektoriuose (atitinkamai 418,6 mln., 36,3 mln. ir 35,8 mln. Eur). Energetikos sektoriuje tokiam sumažėjimui didžiausią įtaką darė sparti anksčiau suteiktų didelių paskolų amortizacija.

Skolinimas namų ūkiams taip pat tebėra aktyvus, tačiau jo augimo tempas, palyginti su įmonėmis, yra stabilnesnis. 2018 m. liepos mėn. paskolų namų ūkiams portfelio metinis augimo tempas sudarė 7,5 proc. ir jau beveik dvejus metus buvo panašaus lygio. Šiam augimo lygiui, kaip ir anksčiau, didžiausią įtaką darė skolinimas būstui įsigyti. 2018 m. liepos mėn. metinis tokių paskolų portfelio augimas buvo 8,1, o grynasis naujų būsto paskolų srautas per paskutinius 12 mėn. ūgtelėjo 6,4 proc. Vartojimo paskolų portfelio apimtis taip pat didėjo (5,2 %). Aktyvų skolinimąsi ir toliau skatino santykinai mažos palūkanos, didėjančios gyventojų pajamos bei gerėjantys vartotojų lūkesčiai dėl ateities perspektyvų.

Tikėtina, kad aktyviai auganti šalies ekonomika, tvari įmonių finansinė būklė ir didėjančios investicijos toliau skatins tiek verslo, tiek namų ūkių kreditavimą. Šiuo metu skolinimas įmonėms ir gyventojams didėja sparčiau, nei prognozuota⁵, ir tikėtina, kad artimiausiu metu ryškių augimo lėtėjimo požymių ir toliau nebus. 2018 m. antrojo ketvirčio pabaigoje metinis materialinių investicijų augimas buvo 7,2 proc., o ekonominių vertinimų rodiklis, parodantis įmonių požiūrį į šalies ekonomikos perspektyvas, pasiekė aukščiausią nuo prieškrizinių laikų lygį. Be to, 2018 m. liepos mėn. sudaryta keletas didelių (daugiau kaip 100 mln. Eur vertės) skolinimo sandorių prekybos ir transporto sektoriuose. Visa tai leidžia tikėtis tolesnio paskolų ne finansų įmonėms portfelio augimo. Teigiamos tendencijos turėtų būti ir namų ūkių segmente. Nors būsto paskolų palūkanos nuosaikiai didėja, pokyčiai nėra tokie reikšmingi, kad sumažintų gyventojų norą ir galimybes įsigyti būstą, todėl, namų ūkių pajamoms didėjant, būsto paskolų paklausa nemažėja ir tikėtina, kad artimiausiu metu ji toliau bus aktyvi.

Kredito augimas ir toliau yra spartus.

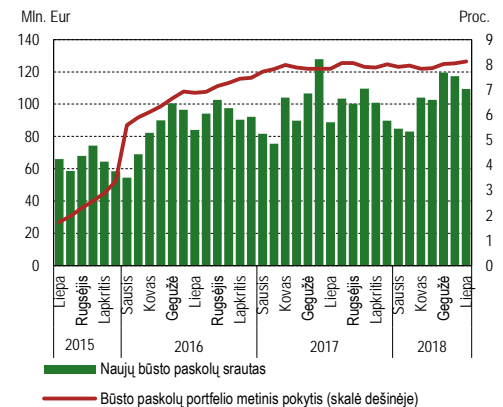
24 pav. PFĮ paskolų portfelio raida

Saltinis: Lietuvos bankas.

Skolinimasis būstui įsigyti – aktyvus.

25 pav. PFĮ suteiktų naujų būsto paskolų grynasis srautas ir būsto paskolų portfelio metinis augimas

Saltinis: Lietuvos bankas.

Atskirų ūkio šakų kreditavimo apimtys yra nevienoda.

2 lentelė. Paskolų portfelio pokytis pagal ūkio šakas 2017 m. II ketv.–2018 m. II ketv. (mln. Eur)

Energetika	-418,6
Žemės ūkis	-36,3
Apdirbamoji gamyba	-35,8
Kasyba	-6,9
Apgyvandinimas ir maitinimas	-1,9
Kitos ekonominės veiklos	0,2
Informacija ir ryšiai	6,9
Vandens tiekimas	8,5
Statyba	13,4
Prekyba	69,6
Administracinė veikla	106,7
Transportas ir saugojimas	120,2
NT operacijos	320,4
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	744,1

Saltinis: Lietuvos bankas.

Pastaba: kai kurių veiklų pavadinimai yra sutrumpinti.

⁴ Šioje dalyje paskoloms įvertinti naudojami Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos Statistikos departamento pateikiami PFĮ duomenys, kurie yra patikslinti, atsižvelgiant į bankrutavusias finansų įstaigas ir susijungimą (plačiau žr.: Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2014 m. gruodis, 2 priedas). Šie duomenys gali skirtis nuo priežiūros tikslais renkamų bankų duomenų.

⁵ Prognozuojama, kad 2018 m. metinis namų ūkiams suteiktų paskolų portfelio augimas sudarys 7,1, o įmonėms – 4,4 proc.

VIII. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI

2018 m. pradžioje valdžios sektoriaus balansas šiek tiek pablogėjo, tačiau tebebuvo teigiamas. Pertekliui atsirasti leido augantis ekonomikos aktyvumas, kuris sudarė sąlygas sparčiam mokesčių pajamų ir socialinių įmokų didėjimui.

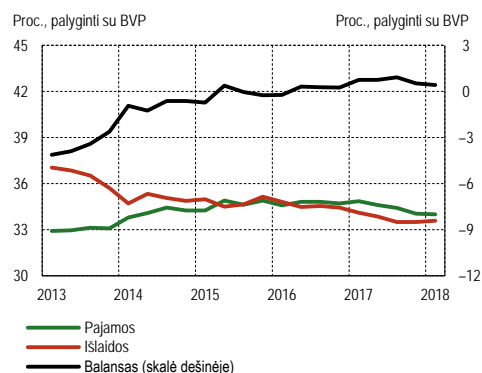
Mokesčių pajamų augimą metų pradžioje lėmė didėjusios socialinės įmokos ir tiesioginiai mokesčiai, iš kurių didžiausią poveikį turėjo gausesnės pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio. Šių veiksnių raidą itin palankiai veikė metų pradžioje paspartėjęs darbo užmokesčio kilimas, o prie socialinio draudimo įmokų augimo prisidėjo ir administraciniai pokyčiai – nuo sausio 1 d. buvo nustatyta minimali socialinio draudimo įmoka. Dėl to draudėjo įmoka skaičiuojama nuo ne mažesnės nei MMA sumos (su tam tikromis išimtimis). Netiesioginių mokesčių pajamos metų pradžioje mažiau dėl mažėjusių akcizų pajamų. Pastarųjų mažėjimą lėmė aukšta palyginamoji bazė – 2017 m. pirmąjį ketvirtį akcizų pajamų buvo surinkta gerokai daugiau, nes, prieš nustatant didesnius akcizų tarifus 2017 m. kovo mėn., itin padidėjo etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų pardavimai. Kapitalo ir einamieji pervedimai (nemokesčių pajamų dalis) metų pradžioje šiek tiek didėjo, tačiau reikšmingesnės įtakos pajamų ir balanso pokyčiui neturėjo.

2018 m. pradžioje valdžios sektoriaus išlaidos augo panašiu tempu kaip ir 2017 m. pabaigoje – 7,5 proc. Išlaidų augimo spartėjimas stebimas nuo 2016 m. pradžios. Prie išlaidų augimo šiais metais daugiausia prisideda ūgtelėjusios socialinės išmokos. Pirmąjį ketvirtį jos padidėjo 12,3 proc. Socialinės išmokos sparčiau pradėjo didėti 2017 m. paskutinį ketvirtį – tuomet tai daugiausia lėmė nuo 2017 m. spalio mėn. 10 eurų padidinta bazinė pensija. 2018 m. pradžioje pradėjus indeksuoti pensijas, jos vidutiniškai padidėjo dar apie 7 proc. Vis dėlto jau netrumpą laiką mažėjantis pensininkų skaičius šios išlaidų grupės augimą šiek tiek riboja. Prie socialinių išmokų augimo metų pradžioje daugiau prisidėjo didėjusios ligos ir nedarbo išmokos. Pirmųjų augimą lėmė didėjęs gavėjų skaičius, antrųjų – tiek didėjęs išmokų dydis, tiek gavėjų skaičius. Nedarbo išmokų augimą paskatinti galėjo nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigalioję nedarbo socialinio draudimo pakeitimai, dėl kurių iki 9 mėn. didėjo nedarbo išmokos mokėjimo trukmė (anksčiau ji buvo nuo 6 iki 9 mėn. ir priklausė nuo darbo stažo), nuo 18 iki 12 mėn. sumažintas minimalusis nedarbo draudimo stažas, padidinta maksimali išmokos riba, taip pat įtakos gavėjų skaičiaus augimui galėjo turėti nuo sausio 1 d. nustatyta minimali socialinio draudimo įmoka. Kitas svarbus valdžios sektoriaus išlaidas didinantis veiksnys – 7,9 proc. didėjęs atlygis darbuotojams. Išlaidas darbo užmokesčiui didina įvairūs veiksniai: nuo 2018 m. sausio 1 d. kilusi MMA, didinti valstybės tarnautojų ir sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų atlyginimai. Vis dėlto pirmąjį ketvirtį buvo ir išlaidas ribojančių veiksnių: mažėjo palūkanų mokėjimai bei investicijos.

Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis 2018 m. pradžioje sumažėjo 3,5 proc. p. – iki 36,3 proc. ir buvo mažiausias nuo 2009 m. Skolos santykio sumažėjimą lėmė vasario mėn. išpirkta 1,4 mlrd. Eur vertės euroobligacijų emisija. Reikalingos lėšos šiai emisijai išpirkti buvo pasiskolintos 2017 m., t. y. skola buvo refinansuota. Tikimasi, kad šiais metais skolos santykis sumažės prieš jam vėl padidėjant 2019 m., kai bus rengiamasi didesnės vertės obligacijų išpirkimui 2020 m. Nuo 2018 m. taip pat keitėsi posektorių skolos santykiai: socialinės apsaugos fondų skola buvo perkelta į valstybės biudžetą.

Valdžios sektoriaus perteklius 2018 m. pradžioje šiek tiek sumažėjo ir sudarė 0,4 proc. BVP

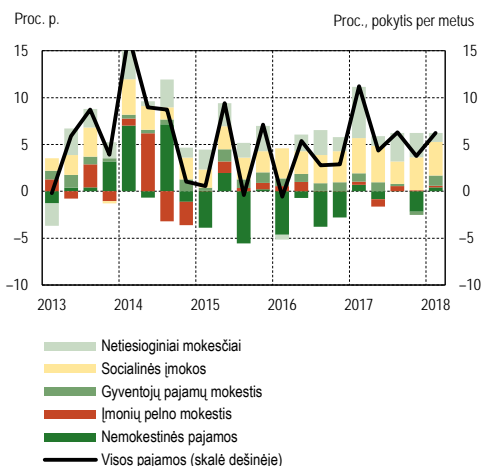
26 pav. Valdžios sektoriaus biudžetas

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Valdžios sektoriaus pajamų augimą 2018 m. pradžioje daugiausia lėmė gausesnės socialinės įmokos.

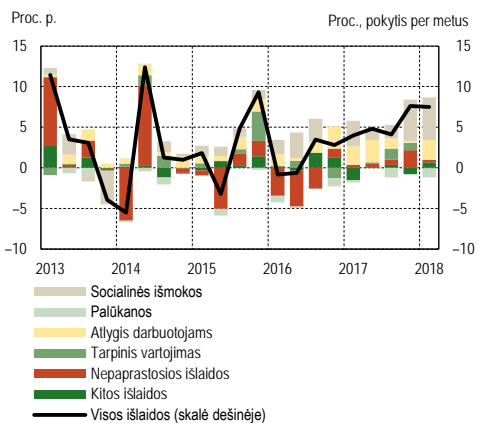
27 pav. Valdžios sektoriaus pajamų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Spartų valdžios sektoriaus išlaidų augimą 2018 m. pradžioje lėmė didėjusios socialinės išmokos ir atlygis darbuotojams.

28 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

4 intarpas. Mokesčių ir pensijų sistemos pakeitimų vertinimas

2018 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos Seimas pritarė Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo¹, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo², Pensijų kaupimo įstatymo³ ir kitų susijusių teisės aktų pakeitimams. Esminiai pasikeitimai yra šie: nustatomi nauji 20 ir 27 proc. gyventojų pajamų mokesčio (GPM) tarifai, didinamas NPD ir iki dviejų VDU plečiama jo taikymo riba, nustatomos naujos GPM lengvatos (savanoriškoms ir didesnėms negu 3 % įmokoms į II pakopos pensijų kaupimo fondus (PKF), gyventojų išlaidoms pastatų ir kitų statinių apdailos darbams, automobilių remontui, vaikų priežiūros paslaugoms), VSD įmokos sujungiamos ir didžioji jų dalis priskiriama darbuotojui, pakeista minimali socialinio draudimo įmoka (nuo 2018 m. liepos 1 d.) ir nustatoma maksimali socialinio draudimo įmoka, atsisakoma kai kurių VSD išmokų dubliavimo, didinama šalpos pensija, nustatomos senatvės arba netekto darbingumo pensijos priemokos. Taip pat atsisakoma VSD įmokos dalies pervedimo į II pakopos PKF, suteikiama galimybė į juos pervesti daugiau negu 3 proc., nutraukti arba sustabdyti (laikiniai arba visam laikui) dalyvavimą kaupimo sistemoje, gyventojai bus aktyviau įtraukiami į papildomą pensijų kaupimą II pakopos PKF, griežtinami reikalavimai PKF bendrovėms (reikalavimas įsteigti pensijų turto išsaugojimo pensijų fondą ir tikslinių amžiaus grupių pensijų fondus, mažinami atskaitymai iš pensijų turto), centralizuojama pensijų anuitetų sistema ir nustatomos naujos anuitetų rūšys.

Pakeitimų kryptis iš esmės yra tinkama, tačiau svarbios Lietuvos mokesčių sistemos problemos sprendžiamos nepakankamai. Lietuvos banko vertinimu, didžiausia mokesčių sistemos problema – nesubalansuotos valdžios sektoriaus (VS) pajamos, palyginti su valstybės teikiamomis paslaugomis (sveikatos, socialinės apsaugos, švietimo ir kt.). Pavyzdžiui, 2016 m. Lietuvos socialinės apsaugos išlaidos sudarė 11,2 proc. BVP, t. y. gerokai mažiau nei naujųjų ir senųjų ES valstybių vidurkis (atitinkamai 13,8 % ir 19,4 %) ar vidutinė Latvijos, Estijos ir Lenkijos socialinei apsaugai skiriama BVP dalis (14,1 %). Neadekvatus finansavimas blogina kai kurių valstybės teikiamų paslaugų kokybę, sudaro prielaidas neskaidriai veiklai, korupcijai, didina visuomenės nepasitenkinimą ir skatina emigruoti. VS mokestinių pajamų nepakankamumas visų pirma susidaro dėl didelės šešėlinės ekonomikos ir itin netolygaus darbo pajamų apmokestinimo, todėl pagrindinėmis mokesčių reformos priemonėmis siūlome⁴ spręsti būtent šias problemas.

Pakeitimai turės poveikį Lietuvos ekonomikai: 2019–2021 m. realusis BVP augs 0,5 proc. p. sparčiau, o infliacija bus 0,3 proc. p. didesnė, palyginti su tuo scenarijumi, jeigu šie pakeitimai nebūtų daromi. Patvirtintos reformos didins gyventojų disponuojamąsias pajamas. Šios pajamos didės, nes bus didinamas NPD, bus mažinamas bendras GPM ir VSD įmokų tarifas. Be to, bus didinamos šalpos pensijos ir mokamos pensijų priemokos. Tiesa, numatoma, kad gyventojų disponuojamąsias pajamas mažins tai, jog gyventojai labiau įsitrauks į II pakopos pensijų kaupimo sistemą.

Atsižvelgiant į ekonomikos ciklą, pakeitimai vis dėlto laikytini prociklinės fiskalinės politikos išraiška. Prociklinė fiskalinė politika reiškia, kad tuo laikotarpiu valdžios sektorius gauna su ekonomikos pakilimu susijusių pajamų, tačiau jos neatidedamos sunkesniems laikams, o prisiimami papildomi įsipareigojimai finansuoti tam tikras sritis. Apie fiskalinės politikos pobūdį galima spręsti pagal pirminio struktūrinio valdžios sektoriaus balanso (PSVSB) pokytį ir produkcijos atotrūkio (PA) nuo potencialo ženklą⁵. Iš A lentelėje pateikiamos informacijos matyti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2018 m. Stabilumo programoje (SP) buvo numčiusi 2019 m. vykdyti neutralią fiskalinę politiką. Tačiau, atsižvelgiant į priimtų pakeitimų poveikį, tikėtina, kad 2019 m. išryškės fiskalinės politikos procikliškumas.

A lentelė. Pirminis struktūrinis VS balansas ir produkcijos atotrūkis nuo potencialio jo lygio 2017–2021 m.

Rodikliai	2017 m.	2018 m. prognozė	2019 m. prognozė
Pirminis struktūrinis VS balansas, proc. BVP (2018 m. SP)	0,7	0,6	0,7
Pirminio struktūrinio VS balanso pokytis, proc. p. (2018 m. SP)	-0,6	-0,1	0,0
Pirminis struktūrinis VS balansas, proc. BVP (po reformos)	0,7	0,6	0,0
Pirminio struktūrinio VS balanso pokytis, proc. p. (po reformos)	-0,6	-0,1	-0,6
Produkcijos atotrūkis nuo potencialo, proc.	2,3	2,4	1,8

Šaltiniai: 2018 m. Stabilumo programa ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Patvirtinti pakeitimai nėra fiskališkai neutralūs – dėl jų kiekvienų 2019–2021 m. laikotarpio metų VS balansas bus atitinkamai 0,6, 0,5 ir 0,1 proc. BVP prastesnis, palyginti su tuo scenarijumi, jeigu šie pakeitimai nebūtų daromi. Priimti pakeitimai valstybės ir savivaldybių biudžetų balansus pablogins, Valstybinio socialinio draudimo fondo balansą pagerins, tačiau viso VS balansas dėl to bus prastesnis. Blogesniems valstybės ir savivaldybių biudžetų balansams didžiausią poveikį (apie 170–190 mln. Eur per metus) turės NPD didinimas ir jo taikymo ribos išplėtimas, taip pat didėsi išlaidos dėl bendrosios pensijos dalies finansavimo valstybės biudžeto lėšomis.

¹ Suvestinė Gyventojų pajamų mokesčio redakcija, įsigaliosianti 2019 m. (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171369/sNKIPXsQP>).

² Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 2, 4, 7, 8, 10, 23, 25 ir 32 straipsnių pakeitimo įstatymas (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c55830907c4c11e8ae2bfd1913d66d57>).

³ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 pakeitimo įstatymas (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/028b05207b9c11e89188e16a6495e98c?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=c0dd9464-97a0-4504-b866-01e44448e723>).

⁴ Lietuvos banko pranešimas spaudai „Lietuvos bankas teikia poziciją dėl mokesčių pakeitimų ir pensijų pertvarkos“, 2018 m. balandžio 18 d. (<https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvis-bankas-teikia-pozicija-del-mokesciu-pakeitimu-ir-pensiju-pertvarkos>).

⁵ Jeigu tam tikrais metais PA yra teigiamas ir PSVSB pokytis yra teigiamas, tada tais metais vykdoma fiskalinė politika vertinama kaip anticiklinė griežtėjanti, jeigu PA yra neigiamas ir PSVSB pokytis yra neigiamas, politika vertinama kaip anticiklinė laisvėjanti, jeigu PA yra teigiamas, o PSVSB pokytis yra neigiamas, politika vertinama kaip prociklinė laisvėjanti, jeigu PA yra neigiamas, o PSVSB pokytis yra teigiamas, politika vertinama kaip prociklinė griežtėjanti.